

Lauri Pihlasvaara

E-kirja

Lukulaitteet ja e-aineistot yleisissä kirjastoissa

Opinnäytetyö

Kevät 2015

SeAMK SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Lauri Pihlasvaara

Työn nimi: E-kirja: Lukulaitteet ja e-aineistot yleisissä kirjastoissa

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2015 Sivumäärä: 48 Liitteiden lukumäärä: 1

Tutkimus käsittelee e-kirjoja, eli lukulaitteita ja e-aineistoja kokonaisuutena ilmiönä suomalaisten yleisten kirjastojen kannalta. Pääpaino on mobiililaitteissa eli tableteissa ja e-kirjojen lukulaitteissa, joskin muitakin yleisesti lukulaitteina käytettäviä laitteita kuten tietokoneita käsitellään. Suomalaisten yleisten kirjastojen kannalta e-kirjojen hyödyntämisen eräs keskeisimmistä haasteista on e-aineistojen tekijänoikeuslainsäädäntö. Tämän lainsäädännön takia e-kirjojen hyödyntäminen yleisten kirjastojen kokoelmissa ei ole kirjastoille yhtä edullista ja vaivatonta kuin perinteisten paperille painettujen kirjojen hyödyntäminen. Tutkimuksen keskeisimpänä osa-alueena on nimenomaan e-kirjojen haasteellisuus yleisille kirjastoille.

Tutkimuksen tavoitteena oli e-kirjojen haasteellisuuden tarkastelun lisäksi kartoittaa myös e-kirjojen nykytilaa Suomen yleisissä kirjastoissa.

Tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista tutkimusmenetelmää jonka pohjalta laadittiin kysely. Tämä kysely toteutettiin Webropol-palvelulla ja sillä luotiin kyselylomake, joka lähetettiin 336 suomalaiseseen yleiseen kirjastoon. Tutkimuksen kohteena eivät olleet kirjastot vaan kirjastoalan ammattilaiset, joten vastausten määrää kirjastoa kohden ei ollut rajoitettu.

Vastauksia tuli 94 yleisestä kirjastosta 136 eri henkilöltä. Kyselyn tulosten mukaan kirjastoammattilaisten tietämys e-kirjoista ja lukulaitteista on hyvällä tasolla, erityisesti niiden haasteiden suhteen. Kuitenkin kyselyn tulosten mukaan e-kirjojen kysyntä suomalaisissa yleisissä kirjastoissa ei ole vielä mittavaa verrattuna perinteisiin kirjoihin. Joka tapauksessa tutkimuksen perusteella yleisten kirjastojen on pysyttävä e-kirjojen kehityksessä mukana.

Avainsanat: e-kirjat, kirjastot, lukulaitteet, taulutietokoneet, tekijänoikeus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author: Lauri Pihlasvaara

Title of thesis: E-book: E-readers, tablets and e-materials in public libraries

Supervisor: Ari Haasio

Year: 2015 Number of pages: 48 Number of appendices: 1

This study concerns e-books, i.e., e-readers, tablets and e-materials as a whole from the point of view of Finnish public libraries. The main interest is in mobile devices, i.e. tablets and dedicated e-book readers, even though other devices capable of reading e-books, such as computers are considered as well. One of the main challenges for Finnish public libraries regarding the utilization of e-materials is the copyright legislation of e-materials. Because of this legislation, the utilization of e-books in the collections of public libraries is not as inexpensive and effortless as that of traditional books printed on paper. The main focus is on the challenge e-books present to public libraries.

Apart from this challenge presented by e-books, this study examines the current state of e-books in Finnish public libraries.

The study uses a quantitative research method, based on which a survey was made. This survey was executed with the Webropol service and it was used to create a questionnaire. This questionnaire was sent to 336 Finnish public libraries. The target of the study was not the libraries but the library professionals working at them, so the number of answers per library was not limited.

There were answers from 94 different libraries, and the total number of respondents was 136. Based on the results, the knowledge of library professionals about e-books and related devices is on a good level, especially concerning the challenges they present. However, according to the results, the demand for e-books in Finnish public libraries is not very great compared to that for traditional books. Regardless, based on the study, public libraries must keep up with the development of e-books.

Keywords: copyright, e-books, e-readers, libraries, tablets

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit	7
1 JOHDANTO	8
2 E-KIRJAN MÄÄRITELMIÄ.....	10
3 LUKULAITTEET JA E-AINEISTOT	12
3.1 Lukulaitteet.....	12
3.1.1 Pöytätietokoneet	13
3.1.2 Kannettavat tietokoneet	14
3.1.3 Taulutietokoneet	14
3.1.4 Älypuhelimet	15
3.1.5 E-kirjojen lukulaitteet.....	16
3.2 E-aineistot	17
3.3 E-aineistot kirjaston kannalta	18
4 E-AINEISTOJEN TEKIJÄNOIKEUS.....	19
4.1 Tekijänoikeus	20
4.1.1 Moraaliset oikeudet.....	21
4.1.2 Moraaliset oikeudet yleisten kirjastojen kannalta	21
4.1.3 Taloudelliset oikeudet	22
4.1.4 Taloudelliset oikeudet yleisten kirjastojen kannalta.....	24
4.1.5 Tekijänoikeudellisesti vapaat teokset.....	26
4.2 Teoskappaleiden lainaaminen	27
4.3 E-kirjat ja tekijänoikeus	28
4.4 E-aineistojen tekijänoikeus yleisten kirjastojen kannalta	30
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	31
5.1 Kvantitatiivinen tutkimusote.....	31
5.2 Tutkimuskysymykset	32

6 KYSELY.....	34
6.1 Toteutus.....	34
6.2 Ennakko-odotukset.....	34
6.3 Tulokset.....	35
6.3.1 Vastaajien tausta.....	36
6.3.2 Kirjaston henkilökunta - Tabletit.....	39
6.3.3 Kirjaston asiakkaat – Tabletit ja e-kirjojen lukulaitteet.....	40
6.3.4 E-aineistot kirjastoissa.....	42
6.3.5 E-kirjan tulevaisuudennäkymät.....	43
6.3.6 Kirjastoammattilaisten huomioita.....	44
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	45
LÄHTEET.....	46
LIITTEET.....	48

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Vastaajien sukupuolijakauma.....	36
Kuvio 2. Vastaajien ikäjakauma.	36
Kuvio 3. Vastaajien koulutustason jakauma.....	37
Kuvio 4. Kysymys: ”Kirjastonne on maakuntakirjasto?”	37
Kuvio 5. Työntekijöiden määrä vastaajan kirjastossa.....	38
Kuvio 6. Kysymys: ”Kuinka monta tablettia kirjastonne henkilökunnan käytössä on?”	39
Kuvio 7. Kysymys: ”Kuinka arvioisitte oman tietotaitonne?”	40
Kuvio 8. Kysymys: ”Kuinka monta tablettia kirjastonne asiakkaiden käytössä on?”	41
Kuvio 9. Kysymys: Kuinka monta e-kirjojen lukulaitetta kirjastonne asiakkaiden käytössä on?.....	42

Käytetyt termit

E-kirja	Kirja jonka voi lukea tietokoneelta tai muulta elektroniselta laitteelta.
Lukulaite	E-kirjan sisältävän tiedoston lukemiseen kykenevä tietokone tai muu elektroninen laite.

1 JOHDANTO

Ihmiskunta on tuottanut kirjoja jo satojen vuosien ajan. Modernissa maailmassa kirjan on perinteisesti käsitetty tarkoittavan yhteen sidottujen paperiarkkien kokonaisuutta, joihin on painettu tekstiä ja kuvia ja jotka yhdessä kertovat tarinan tai käsittelevät yhtä tai useampaa aihekokonaisuutta. Kirjastot taas ovat nimensä mukaisesti saaneet alkunsa paikkoina, joissa tällaisia perinteisiä kirjoja säilytetään ja lainataan asiakkaille. Perinteiset kirjat ovat nykyisinkin kirjastojen pääasiallisesti säilyttämä aineistolaji.

Informaatioteknologian kehityksen myötä kirjastot ovat ottaneet kokoelmiinsa perinteisten kirjojen rinnalle muitakin tallennemuotoja. Eräs näistä ovat e-aineistot, joita kutsutaan myös yleisesti e-kirjoiksi. E-kirja eroaa perinteisestä kirjasta lähinnä tallennusmuotonsa perusteella. Sen sijaan että e-kirja olisi erillinen, käsin koskettava tavara, se on itse asiassa digitaaliseen muotoon tallennettu tiedosto, jonka tarkasteluun ja lukemiseen tarvitaan tehtävään soveltuva lukulaite, joka on käytännössä aina jonkinlainen tietokone.

Opinnäytetyö käsittelee e-aineistoja ja lukulaitteita yleisten kirjastojen kannalta. Opiskelujeni ja siihen sisältyvän työharjoittelun aikana olen huomannut, että e-aineistot ovat kasvavassa määrin eräs keskeisimmistä kysymyksistä yleisten kirjastojen kehityksessä. Mobiililaitteet ovat nykyisin arkipäivää useimmille ihmisille ja sitä myöten myös kirjaston käyttäjille ja kirjaston työntekijöille. Viime vuosina mobiilitekniikka on kehittynyt niin pitkälle, että mobiililaitteita voi käyttää helposti lukulaitteina tai muuten median käyttöön. Tämä uusi tapa käyttää mediaa luo uusia mahdollisuuksia mutta toisaalta rajoitteita ja haasteita luovat osaltaan käytetty teknologia ja ennen kaikkea tekijänoikeudet, jotka eroavat kirjastojen kannalta perinteisten kirjastojen tekijänoikeuksista.

Opinnäytetyön pääpainona ovat nimenomaan mobiililaitteiden mahdollisuudet ja haasteet. Aihetta käsitellessä joudutaan väistämättömästi peilaamaan ja heijastelemaan mobiililaitteita perinteisiin pöytä- ja kannettaviin tietokoneisiin. Osaltaan ne kuitenkin hyödyntävät samankaltaista ja yhteensopivaa teknologiaa ja näin ollen myös niitä käytetään yleisesti lukulaitteina. Opinnäytetyö ja siihen liittyvä tutkimus ei tule kuitenkaan keskittymään näihin.

Lukulaitteilla tarkoitan tässä opinnäytetyössä kannettavia lukulaitteita. Nämä käsittävät lähinnä tabletit, e-kirjojen lukulaitteet (Amazonin Kindle jne.) sekä älypuhelimet.

E-aineistojen hyödyntäminen on kirjaston kannalta kiintoisaa, koska ne esimerkiksi mahdollistavat aivan uudenlaisen tavan lukea kirjoja. Tämän takia joudun myös käymään opinnäytetyössäni läpi e-aineistojen tekijänoikeuksia kirjastojen kannalta. Tämä on aiempien havaintojeni mukaan valtava haaste tai jopa uhka e-aineistojen hyödyntämisessä kirjastokäytössä. Erityisen huomattavaa on, että tutkimuksessani ja opinnäytetyössäni näitä asioita tarkastellaan yleisten kirjastojen kannalta.

Tutkimusta varten tehtiin kysely Webropol-palvelulla, jolla laadin kyselylomakkeen, joka vastaa tutkimuskysymyksiin koskien lukulaitteita ja e-aineistoja Suomen yleisissä kirjastoissa. Kyselystä on kerrottu tarkemmin sivulla 9.

2 E-KIRJAN MÄÄRITELMIÄ

E-kirja ei välttämättä ole täysin yksiselitteinen käsite. Paavonheimon (2006, 55) mukaan e-kirjan voi määritellä kolmella tavalla. Hyvin tiukan käsityksen mukaan e-kirjat ovat kädessä pidettäviltä lukulaitteilta luettavia tekstejä. Laajemman käsityksen mukaan e-kirjoja ovat myös e-kirjojen lukuohjelmilla, kuten Adobe Readerillä luettavat tekstit. Laajimman käsityksen mukaan e-kirjoja ovat kaikki tietyn pituiset lineaariset tekstit, joita voidaan lukea tietokoneen näytöltä. Tämän käsityksen mukaan e-kirjoja on ollut jo vuosikymmeniä mutta kirjoja on vaikea erottaa muista digitaalisista teksteistä.

Joensuun ym. (2001, 26) mukaan sähkökirjat (eli e-kirjat) ovat digitaalisessa muodossa julkaistuja tekstejä, jotka eivät olennaisesti muutu, vaikka ne julkaistaisiin painettuna kirjana. Määritelmä on sikäli ongelmallinen, että sähköinen julkaisumuoto mahdollistaa identtiseen painettuun versioon verrattuna ylimääräisiä, tukevia toimintoja, kuten esimerkiksi hakutoiminnon ja linkkien luomisen tekstin sisällä tai jopa sen ulkopuolelle, Internetiin.

Yksinkertaisen määritelmän mukaan (sähköinenkirja.fi, [Viitattu 24.2.2015]) e-kirja on tiedosto, joka sisältää kirjan sisällön digitaalisessa muodossa. E-kirjan lukemiseen tarvitaan päätelaite, joka voi olla tietokone, tabletti, älypuhelin tai lukulaite. Miellyttävintä e-kirjan lukeminen on tähän tarkoitukseen suunnitellulla lukulaitteella tai tabletilla. Tämä määritelmä on varsin tarkka, vaikka se jättää myös tulkinnan varaa. E-kirja on mielekkäintä määritellä paitsi käytetyn teknologian, myös yhtäläillä valmiin tuotteen käyttötarkoituksen mukaan.

Periaatteessa e-kirjan voi katsoa olevan tiedoston ja laitteen yhdistelmä, jonka tarkoitus on välittää perinteisen paperille painetun kirjan informaatioisällön lukijalle digitaalisessa muodossa. Tavoitteena on siis tarjota lukijalle lukukokemus hyödyntäen nykyaikaisen informaatioteknologian vahvuuksia, kuten kannettavuutta, tallennuskapasiteettia, joka mahdollistaa kokonaisten kirjastojen säilyttämisen pienessä tilassa sekä mahdollisuutta päästä käsiksi informaatioon melkein mistä tahansa.

Se mitä laitetta tähän tarkoitukseen tarkkaan ottaen käytetään, ei määrittele sitä, mikä e-kirja on. Laittevalinnalla on merkitystä ainoastaan käytännön järjestelyjen suhteen. Esimerkiksi haluaako lukija lukea ammatissaan tarvittavia e-kirjoja työpöydän ääressä pöytätietokoneen kautta vai haluaako hän kokoelman kaunokirjallisuutta, jota on kätevä lukea työmatkoilla käyttäen julkisia kulkuneuvoja.

E-kirja vastaa ihmisen tiedontarpeeseen, kuten perinteinen painettu kirja, mutta toimeenpanee sen käyttämällä erilaisia metodeja. E-kirja on siis vain vaihtoehtoinen tapa tallentaa kirjan muodossa olevaa informaatiota. Tiedontallennusmenetelmä on perinteiseen painettuun kirjaan verrattuna erilainen mutta käyttötarkoitus on e-kirjalla lopulta identtinen.

3 LUKULAITTEET JA E-AINEISTOT

Käytännössä lukulaite ja siihen tallennettu e-aineiston sisältävä tiedosto muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jonka käsitämme e-kirjana. Ilman tiedoston lukemiseen ja ihmissilmälle esittämiseen soveltuvaa lukulaitetta e-kirjan sisältävä tiedosto on itsessään varsin hyödytön. Vastaavasti myös pelkkä lukulaite ilman sisältöä, eli e-aineistoja sisältäviä tiedostoja, ei ole varsinaisesti vielä e-kirja. Kun lukulaitteeseen on tallennettu yksikin e-aineiston sisältävä tiedosto, voidaan vasta puhua e-kirjasta. Yksi lukulaite voi sisältää nykyisin yksittäisiä kirjallisia teoksia niin paljon, että niiden määrä voi vastata hyllymetreittäin perinteisiä kirjoja.

3.1 Lukulaitteet

E-aineistojen lukemiseen soveltuvia lukulaitteita on nykyisin paljon erilaisia. Kaikki ovat kuitenkin pohjimmiltaan laskettavissa tietokoneiksi. Vaikka monet ihmiset käsittävät tietokoneen olevan pöytä- tai kannettava tietokone, määritelmä käsittää kuitenkin muitakin laitteita. ADH:n (The American Heritage Dictionary of the English Language [Viitattu 23.2.2015]) mukaan tietokone on ”laite, joka laskee, erityisesti ohjelmoitava elektroninen kone, joka suorittaa nopeita matemaattisia tai loogisia operaatioita tai kokoaa, tallentaa, korreloi, tai muuten käsittelee tietoa”. Tämän määritelmän mukaan kaikki e-kirjojen lukemiseen kykenevät laitteet ovat tietokoneita.

Tyypillisesti e-kirjoja on mahdollista lukea paitsi pöytä- ja kannettavilla tietokoneilla, myös taulutietokoneilla (eli tableteilla), älypuhelimilla ja erillisillä e-kirjojen lukulaitteilla, kuten Amazon Kindlellä. Vaikka kaikki yllämainituista laitteista soveltuvat teknisesti ottaen e-kirjojen lukemiseen, on niiden välillä kuitenkin huomattavia eroja. Keskeisin näistä on kannettavuus. Jotta e-kirja olisi todella perinteistä kirjaa vastaava tuote, sen on oltava yhtä helposti kannettavissa kuin perinteinen kirja.

Paavonheimon (2006, 59) mukaan Alan Kayn Dynabook oli 1960-luvulla yksi varhaisista e-kirjan käsitteellisistä malleista. Tavoitteena oli kehittää pieni kannettava tietokone, joka olisi interaktiivinen ja yhtä helposti käytettävä laite kuin kirja. Kan-

nettavuus on siis ollut e-kirjan koko kehityksen ajan yksi sen keskeisimmistä tarpeista.

Seuraavissa alaluvuissa esitellään erilaisten yleisesti lukulaitteina käytettyjen laitteiden erityispiirteitä. On kuitenkin yksi asia, joka pätee jokaiseen laitteeseen. Jokaisen lukulaitteformaatin kohdalla olisi toivottavaa, että kirjasto pystyy pitämään huolta siitä, että kirjaston tarjoamat e-aineistot ovat yhteensopivia niiden kanssa tai ainakin ilmoittamaan niteen tietueessa sen yhteensopivuusvaatimuksista.

3.1.1 Pöytätietokoneet

Joensuun ym. (2001, 25) mukaan erillisten lukulaitteiden lisäksi tarjolla on lukuohjelmia, jotka tarjoavat helppokäyttöisen ympäristön digitaalisten tekstien lukemiseen tietokonenäytöltä. Sekä lukulaitteille että lukuohjelmille on saatavilla niitä varten formattoituja tekstitiedostoja eli sähkökirjoja. Kyseessä on usein painetun kirjan sähköinen versio, mutta uusia kirjoja voidaan julkaista pelkästään sähkökirjoina.

Pöytätietokone on siis hyvä esimerkki lukulaitteesta, jota ei ole ensisijaisesti kehitetty lukulaitteeksi mutta joka soveltuu sellaiseksi lukuohjelmiston asentamisen jälkeen. Vaikka pöytätietokone ei ole millään muotoa kannettava, se on varsin mainio alusta e-aineistojen lukemista varten, esimerkiksi tutkimusta tehdessä, kun lukulaitetta ei tarvitse liikutella paikasta toiseen mutta ergonominen työskentelytila on ensiarvoisen tärkeää.

Yleisissä kirjastoissa on yleensä useita pöytätietokoneita sekä asiakkaiden että henkilökunnan käytössä. Vaikka näitä tuskin käytetään lukulaitteina kovin usein, on niissä silti oltava asennettuna ohjelmistoja, jotka mahdollistavat niiden käyttämisen lukulaitteina. Kirjaston asiakkailta on kuitenkin oltava mahdollisuus käyttää kirjaston tarjoamia aineistoja kirjaston sisällä. Kirjaston e-aineistoja olisi siis pystyttävä käyttämään edes kirjaston pöytätietokoneella.

3.1.2 Kannettavat tietokoneet

Kannettavien tietokoneiden (ns. laptop-mallisten) perusajatus on säilyttää pöytä-tietokoneiden funktionaalisuus yhdistettynä kannettavuuteen. Käytännössä kannettavat tietokoneet ovat lähinnä siirrettäviä, eli sellainen on helppo kuljettaa paikasta toiseen, mutta jotta laitetta voi käyttää mielekkäästi, se on asetettava paikalleen työpisteeksi soveltuvalla alustalla. Näin ollen kannettavan tietokoneen koko potentiaalia ei voi hyödyntää liikkeessä tai kovin nopealla varoitusajalla, kuten mobiililaitteita voi. Muuten kannettavat tietokoneet käyttäytyvät lukulaitteina hyvin pitkälle samalla tavalla kuin pöytä-tietokoneet.

Kannettavat tietokoneet eivät ole yhtä keskeinen osa kirjaston laitteistoja, joskin ne voivat soveltua myös kirjastoon. Lukuohjelmistojen on oltava näissäkin laitteissa asennettuna ja päivitettyinä. Kannettavien tietokoneiden ja taulutietokoneiden rajaa hämärtävät laitteet, joissa näyttö toimii itsenäisenä osana kuten taulutietokone mutta sen voi yhdistää mukana tulevaan näppäimistöön, jolloin laite toimii kuten kannettava tietokone.

3.1.3 Taulutietokoneet

Meierin ym. (2012, 6) mukaan taulutietokoneen eli tabletin voi yksinkertaisesti määritellä tietokoneeksi, jota ohjailtaan ruutua koskettamalla. Lisäksi taulutietokoneen on oltava helposti kuljetettava, sitä on pystyttävä käyttämään ilman perinteistä työpistettä ja laitteen on oltava käytettävissä lyhyellä varoajalla. Toisin sanoen taulutietokoneet ovat mobiililaitteita. Kansankielellä laitetta on kutsuttu tabletiksi siitä lähtien kun Bill Gates lanseerasi termin esitellessään Microsoftin tablettitietokoneen vuonna 2001. Laite ei kuitenkaan saavuttanut suurta kansansuosiota kunnes Applen Steve Jobs paljasti vuonna 2010 ensimmäisen sukupolven iPadin. Tablettien suosio on kasvanut tämän jälkeen roimasti. Vuonna 2010 joka kahdeskymmenes täysi-ikäinen Yhdysvaltojen kansalainen omisti tabletin mutta vuonna 2012 sellaisen omisti heistä jo lähes joka viides. Myös Suomessa tablettien myynti ja omistus on kasvanut vuoden 2010 jälkeen. Vuonna 2012 Suomessa myytiin 144 000 tablettitietokonetta kun taas vuonna 2013 vastaava luku oli jo 690 000 tablettitietokonetta (Tablettimyynti ylitti odotukset Suomessa, [viitattu 24.2.2015]).

Tätä kehitystä voi selittää muun muassa sillä että tablettien keskihinta kodinkonekaupassa putosi 505 eurosta 395 euroon.

Jo ylläolevasta voi päätellä sen että tablettitietokoneet ovat nousseet viimeisten viiden vuoden aikana melko suureen kansansuosioon. Tablettia on kätevämpi kuljettaa ja käyttää liikenteessä kuin kannettavaa tietokonetta, koska tableteissa ei ole näppäimistöä ja ne ovat näin ollen pienempiä ja kevyempiä kuin kannettavat tietokoneet. Tabletit soveltuvat muotonsa puolesta varsin mainiosti lukulaitteiksi ja ovatkin kokonsa puolesta melko lähellä perinteisiä paperisia painotuotteita. Monet ihmiset käyttävätkin tablettia kannettavana lukulaitteena Amazon Kindlen kaltaisen E-kirjan lukulaitteen sijaan koska tabletti on monikäyttöisempi ja sitä voi käyttää muuna kuin lukulaitteena.

Kirjastokäytössä tableteista on hyötyä tietyissä asioissa kirjastoammattilaisille. Tabletti kulkee kätevästi mukana esimerkiksi hyllyjen välissä kokoelmatyötä tehdessä. Tabletteja on myös mahdollista hyödyntää asiakaskäytössä lukupäätteenä. Tablettien lainaaminen tai muuten asiakkaiden käyttöön asettaminen eivät kuitenkaan ole täysin ongelmattomia ratkaisuja. Paitsi että tabletteja saatetaan varastaa, niitä ei kuitenkaan voi hankkia useimmissa kirjastoissa kovin paljon asiakkaiden käyttöön.

3.1.4 Älypuhelimet

Älypuhelimia ei ole varsinaisesti suunniteltu lukulaitteiksi mutta ne kuitenkin pystyvät teknisesti ottaen suoriutumaan tästäkin funktiosta. Ostettuani Samsungin älypuhelimien huomasi että tähän laitteeseen oli asennettuna valmiiksi Aldiko-lukuohjelma (Aldiko, [viitattu 24.2.2015]). Tutustuin tähän puhelimeni toimintoon eräällä varsin pitkävetoisellä ja pitkäkestoisella junamatkalla ja havaitsin että tämä älypuhelimille suunniteltu lukuohjelma toimii periaatteessa varsin hyvin ja sen kautta puhelimeeni oli mahdollista ladata vaikka Leo Tolstoin noin 1500-sivuinen suurteos ”Sota ja Rauha”. Hyvin nopeasti minun oli kuitenkin tunnistettava se tosiasia että älypuhelin ei ole täysin ideaalinen kokonaisten romaanien lukemista varten. Vaikka yksi perinteisen painetun kirjan sivu oli ”pilkottu” pienempiin osiin ja teksti oli näin ollen sopivan kokoista, älypuhelin ei kuitenkaan tarjonnut mukavaa

lukukokemusta. Tämä johtui lähinnä siitä että älypuhelimien ruudun on oltava varsin pieni, eikä se näin ollen voi koskaan tarjota perinteistä kirjaa vastaavaa lukukokemusta.

Älypuhelimissa on kuitenkin myös usein asennettuna älypuhelimia varten suunniteltu sovellus, Adobe Reader (Adobe, [Viitattu 24.2.2015]) ja tämä on varsin näppärä sovellus siinä mielessä että näin puhelimen muistiin voi tallentaa melkoisen määrän PDF-tiedostoja. Romaanin pituisen kirjan lukeminen älypuhelimella voi olla epäkäytännöllistä mutta jos tarkoituksena on vain nopeasti tarkistaa jokin tietty yksityiskohta PDF-tiedostomuotoon tallennetusta e-kirjasta, on älypuhelin silloin näppärä. Älypuhelin kulkee vaikka taskussa mutta siihen on mahdollista ladata vaikka hyllymetreittäin esimerkiksi erilaisia opaskirjoja.

Yleisillä kirjastoilla ei ole ainakaan vielä kovin paljon tabletteja asiakkaiden käyttöön, joten asiakkaat joutuvat usein hankkimaan laitteensa itse. Älypuhelimien kohdalla on tietenkin välttämätöntä että asiakkaat hankkivat laitteensa itse.

3.1.5 E-kirjojen lukulaitteet

Erityiset, e-kirjojen lukemista varten tarkoitetut e-kirjojen lukulaitteet tunnetaan vaihtelevilla termeillä. Monesti pelkällä sanalla ”lukulaite” tarkoitetaan tällaista e-kirjojen lukemiseen omistettua laitetta. Muita käytettyjä termejä ovat ainakin yllämainittu e-kirjojen lukulaite, sähkökirjojen lukulaite, e-book reader, e-reader ja e-book device. Monesti laitteen nimenä käytetään myös kyseessä olevan laitteen valmistajan nimeä laitteelle, kuten Kindle, Nook tai Sony Reader. Anttosen ja Ovaskan (2011, 66) mukaan tästä laitteesta itsestään käytetään joskus nimitystä ”e-kirja”, vaikka nimitys on sikäli harhaanjohtava että laite itsessään ei ole vielä yksinään e-kirja, eikä myöskään ainoa mahdollinen tapa lukea e-kirjoja.

Joka tapauksessa yllä olevilla termeillä tarkoitetaan yleisesti laitteita jotka hyödynävät E Ink-teknologiaa. Laitteen näyttö ei ole perinteinen tietokoneen näyttö vaan se on kaksiväristä sähköpaperia. Näytössä ei ole taustavaloa ja lisäksi laitteessa on muutenkin hyvin vähäinen virrankulutus koska laite kuluttaa virtaa ainoastaan kun teksti ruudulla vaihtuu. (E Ink, [Viitattu 2.3.2015]).

E Inkin mukaan tämän teknologian etuja ovat pitkän akkukeston lisäksi vähäisempi rasitus silmille. E Ink-näytöltä pitkiä aikoja lukeneet ovat sanoneet että silmät eivät rasitu kuin lukiessa LCD-näytöltä vastaavia aikoja.

E-kirjan lukulaite tarjoaa kieltämättä taulutietokoneisiin verrattuna monia etuja kun tarkoitus on lukea e-kirjoja. Kuitenkin taulutietokoneet ovat saavuttaneet suosionsa monikäyttöisyytensä takia. Taulutietokoneelle on myös mahdollista löytää käyttöä vaikka ei edes haluaisi lukea e-kirjoja. E-kirjan lukulaite puolestaan soveltuu lähinnä lukulaitteeksi. Vaikka oheistoimintoja on mahdollista lisätä, kaksivärinen näyttö rajoittaa näiden määrää ja toimivuutta melkoisesti, eikä laitetta ole mielekästä hankkia, ellei aio lukea e-kirjoja.

E-kirjan lukulaitteiden suosio tuntuu vähenevän koko ajan mutta toisaalta tämä tarkoittaa myös sitä että laitteiden hinta laskee samaa tahtia. Tässä mielessä e-kirjan lukulaitteet voivat olla taloudellisempi ratkaisu mutta toisaalta voi myös kysyä sitä onko mielekästä investoida laitteisiin joille ei välttämättä ole kysyntää. Joka tapauksessa e-kirjan lukulaitetta ei voi käyttää juuri muuhun kuin lukemiseen. Kirjastokäytössä tämä voi jopa rajoittavan tekijän lisäksi tietynlainen etu.

3.2 E-aineistot

Lukulaite, muodostaan huolimatta, on vain formaatti joka mahdollistaa kirjan lukemisen. Verrattuna perinteiseen painettuun kirjaan, lukulaitteen voi katsoa ottaneen kirjan kansien, paperin ja musteen, sen ulkoisen ilmenemismuodon paikan. Kirjan olennainen osa ei kuitenkaan ole sen ulkoinen ilmenemismuoto vaan sen informaation sisältö. E-kirjan ollessa kyseessä tämä informaation sisältö on tallennettuna tiedostona, jonka lukemiseen tarvitaan tietokone, lukulaite.

Tiedostomuotostandardeja jotka voivat sisältää e-kirjan on hyvin paljon erilaisia. Käytännössä kuitenkin kaksi merkittävintä tiedostomuotoa e-kirjojen suhteen ovat Adoben kehittämä tiedostomuoto PDF (Portable Document Format) (Adobe PDF 101, [Viitattu 30.4.2015]) ja International Digital Publishing Forumin kehittämä ilmainen ja avoin tiedostostandardi EPUB (International Digital Publishing Forum, [Viitattu 30.4.2015]). Amazon Kindle-lukulaite käyttää kuitenkin omaa tiedosto-

muotoaan, joka tunnetaan versiosta riippuen nimellä AZW tai myöhemmin AZW3 eli KF8 (Zamzar [Viitattu 30.4.2015]).

Monesti tiedostomuoto ei ole sidottuna tiettyyn laitteeseen vaan moni eri laite pystyy lukemaan saman e-kirjan sisältävän tiedoston. Esimerkiksi PDF-tiedostomuoto on hyvin joustava. Kunhan kyseessä olevassa laitteessa on vain asennettuna Adobe Acrobat-ohjelma, saman PDF-muotoisen e-kirjan voi lukea pöytä-, taulu- ja kannettavalla tietokoneella sekä älypuhelimella

3.3 E-aineistot kirjaston kannalta

E-kirjojen tiedostomuotojen tekniset puolet ovat käytännössä yleisille kirjastoille melko yksinkertaisia. Yleensä laitteistoja hankkiessa tarvittavat ohjelmistot ovat jo asennettuina. Kuitenkin kirjastoissa on tiedettävä käytettävissä olevista tiedostomuodoista olennaiset asiat, etupäässä niiden yhteensopivuus erilaisten laitteiden kanssa. Tämä tieto tulisi myös merkitä kirjaston tietokantaan niteen tietueeseen.

Suomalaisten yleisten kirjastojen suhteen huomattava toimija e-kirja-alalla on Ellibs (Ellibs [Viitattu 30.4.2015]). Huomattavan Ellibsisä tekee sen että sillä on tämän tekstin kirjoittamisen aikana käytännössä monopoliasema kirjastoille tarjottujen e-kirjojen suhteen koska alalla ei ole muita toimijoita jotka tarjoaisivat palvelun jota kautta yleiset kirjastot voivat asettaa e-kirjoja lainattavaksi. Tämä on siinä mielessä huono asia että markkinataloudessa monopoliasema ei juuri kannusta palveluiden kehittämiseen tai tuotteen lisäarvon luomiseen.

4 E-AINEISTOJEN TEKIJÄNOIKEUS

Jokaisella teoksella on kirjoittajansa. Jokaisen teoksen kirjoittaminen on siis vaatinut vaivannäköä ja luonnollisesti tästä halutaan tunnustusta sekä mahdollisesti myös korvaus. Koska maailma ei ole ikinä ollut täydellinen, myöskään tekijänoikeudet kirjoitetuissa teoksissa eivät aina ja kaikkialla maailmanhistoriassa ole olleet täysin itsestään selvä asia. Moni kustannusalalle sisältöä tuottava henkilö on jäänyt aikojen saatossa vaille korvausta tai tunnustusta tehdystä kirjoitustyöstä. Tähän epäkohtaan on nykyaikana yhä kasvavassa määrin haettu oikeutta valtioiden säätämistä tekijänoikeuslainsäädännöistä.

Poroilan (2006, 13) mukaan käsitteellä tekijänoikeudella tarkoitetaan sekä yhteiskunnallisesti määrittyvää abstraktia oikeutta että tämän oikeuden suojaksi rakennettua juridis-hallinnollista järjestelmää. Perusajatus tekijänoikeuslainsäädännössä on se että yksilöllä on oikeus määrätä henkisen tai aineellisen luomuksensa käytöstä. Tämä ei ole luonnollinen ilmiö, joten sen toteutuminen on turvattu valtioiden laatimilla ja valvomilla tekijänoikeuslainsäädännöillä. Tekijänoikeuslainsäädäntö tai sen puuttuminen on vaihdellut aikojen saatossa alueelta toiselle. Nykyäänkin eri valtioiden tekijänoikeuslainsäädännöissä on melkoisia eroavaisuuksia. Tämän seurauksena se mikä on tekijänoikeuslainsäädännön suhteen sallittua tai kiellettyä yhdessä valtiossa, ei ole sitä välttämättä toisessa. Tämän takia tässä kirjoituksessa keskitytään Suomen valtion tekijänoikeuslainsäädäntöön, koska kirjoitus on laadittu suomalaisten yleisten kirjastojen näkökulmasta. Tekijänoikeuslainsäädäntö ei ole yhden valtion sisälläkään täysin yksiselitteinen ja yksinkertainen asia. Kun kahden tai jopa useamman valtion eriävät tekijänoikeuslainsäädännöt joutuvat ristiriitaan keskenään, asia ei ainakaan muutu yhtään yksinkertaisemmaksi vaan päinvastoin hyvin monimutkaiseksi tapaukseksi. Tekijänoikeuslainsäädäntöön liittyvät kysymykset ovatkin nousseet kustannusalalla nykyaikana yhdeksi keskeisimmistä kysymyksiksi.

Tämän kaiken seurauksena tekijänoikeuslainsäädäntö ja sen vaikutukset kirjastoihin ovat nousseet viime aikoina yleisen huomion kohteeksi yleisissä kirjastoissa. Eteenkin e-aineistojen kohdalla kysymys tekijänoikeuslainsäädännöstä on huomionarvoista koska se eroaa kirjastojen suhteen huomattavasti perinteisiin painet-

tuihin kirjoihin verrattuna. Nämä erot e-aineistojen ja perinteisten painettujen kirjojen tekijänoikeuslainsäädännöissä vaikuttavat siis myös kirjastojen toimintaan.

Tämän takia tässä kirjoituksessa lähdetään siitä että yleisten kirjastojen tietämys e-aineistojen tekijänoikeuksien lainsäädännöstä ja sen asettamista rajoitteista ja mahdollisuuksista on tärkeä asia huomioida kun aletaan puhua yleisten kirjastojen kehittämisestä hyödyntäen nykyaikaista informaatioteknologiaa.

Tässä luvussa tarkastellaan miten Suomen valtion säätämä tekijänoikeus vaikuttaa suomalaisten yleisten kirjastojen toimintaan. Heikki Poroila on perehtynyt tekijänoikeuteen erityisesti kirjastojen näkökulmasta, joten tämä kappale pohjautuu hyvin pitkälle hänen kirjaansa, Tekijänoikeus ja kirjastot: Tietoverkkojen maailmassa.

4.1 Tekijänoikeus

Poroilan (2006, 23) mukaan tekijänoikeus koostuu moraalisisista ja taloudellisista oikeuksista. Suuri osa tekijänoikeuslainsäädännön säännöksistä koskevat taloudellisia oikeuksia ja niiden järjestämistä. Mannereurooppalaisessa tekijänoikeusperinteissä myös moraaliset oikeudet on otettu huomioon ainakin periaatteessa tai sanojen tasolla.

Yksittäisen teoksen tekijänoikeus ei ole voimassa ikuisesti. Poroilan (2006, 27) mukaan lainsäätäjän mukaan on kohtuullista että tekijänoikeus yksittäiseen teokseen lakkaa lopulta. Suomessa tämän suoja-ajan on päätetty olevan 70 vuotta, kuten se muissakin EU-maissa on ja se alkaa tekijän kuolin vuoden päättyessä. Jos teoksella on useampi tekijä, suoja-aika alkaa vasta viimeisenä kuolleen tekijän kuolin vuoden päättyessä. Kuitenkin kustannusyhtiöillä on keinoja pidentää tekijänoikeuden suoja-aikaa, esimerkiksi kääntämällä teos uudestaan, jolloin käännöksellä on uusi suoja, vaikka alkuperäinen on jo vapautunut. Moraalisiin oikeuksiin kuuluva klassikkosuoja voi tosin lainopillisesti vaikuttaa vielä tekijänoikeuden suoja-ajan jälkeenkin teoksen julkaisemiseen, vaikka näin on käynyt vain kerran.

4.1.1 Moraaliset oikeudet

Tekijänoikeudessa taloudellisen hyödyn turvaaminen tekijälle on tekijänoikeuslain säädännössä eniten säätelyä vaativa osa. Kuitenkin käytännössä kaikki tekijän etuja ajavat oikeudet eivät koske suoraan taloudellisia oikeuksia. Suomen valtion tekijänoikeuslainsäädäntö ottaa huomioon myös tekijän moraaliset oikeudet teoksiinsa. Moraaliset oikeudet tukevat osaltaan ja täydentävät tekijälle kuuluvia oikeuksia. Poroilan (2006, 23) mukaan:

Moraalisten oikeuksien tarkoituksena on suojata tekijä luovana persoonana ja henkisten kykyjen ilmaisijana. Moraaliset oikeudet jakautuvat isyys- ja respektioikeuteen sekä kolmeen erityisoikeuteen (luoksepääsy- ja katumisoikeus sekä klassikkosuoja).

Isyysoikeuden tarkoituksena on yksinkertaisesti sanottuna taata tekijän nimen ilmoittaminen jotta käyttäjät voivat teosta tarkastellessaan helposti saada selville kuka on teoksen tekijä. Respektioikeus takaa tekijälle oikeuden kieltää teoksen sellainen muuttaminen, julkistaminen tai käyttäminen, joka voisi loukata tekijän kunniaa tai tahtoa. Tämä oikeus koskee vain teosta, ei siitä valmistettua teoskappaleita, joita saa käsitellä halutulla tavalla. Luoksepääsyoikeus takaa kuvataiteen teoksen tekijälle oikeuden saada luovuttamansa teos nähtävilleen (Tekijänoikeuslaki 52 a § [Viitattu 9.3.2015]). Katumisoikeus takaa teoksen tekijälle, teoksesta uutta painosta julkaistaessa, oikeuden vaatia tehdä lisäyksiä ja muutoksia teokseensa. (Tekijänoikeuslaki 36 § [Viitattu 9.3.2015]).

Klassikkosuoja takaa opetusministeriölle teoksen tekijän kuoltua mahdollisuuden estää sellainen tekijänoikeuksellisen suojan menettäneen teoksen käyttö, jota pidetään teoksen nauttimaan arvostusta loukkaavana. (Tekijänoikeuslaki 53 § [Viitattu 9.3.2015]).

4.1.2 Moraaliset oikeudet yleisten kirjastojen kannalta

Yleisten kirjastojen kannalta tekijänoikeuksien moraalisisissa oikeuksissa ei ole varsinaisia ongelmakohtia koska näitä lakeja joko noudatetaan tai ne eivät suoraan vaikuta kirjaston toimintaan.

Isyysoikeus on ainakin yleisten kirjaston luettelointitoiminnassa otettu hyvin huomioon, koska kirjaston teoksia koskevat tietueet sisältävät yleisesti kaiken teoksesta saatavilla olevan metatiedon, mukaan lukien tekijän nimi.

Kirjastot eivät myöskään muuta, julkista tai käytä teoksia loukkaavalla tavalla. Respektioikeudet ovat näin ollen huomioitu. Yksittäisiin teoksiin toki liitetään ja kiinnitetään kirjaston omia tunnistetietoja tietokannan tietueiden tietojen perusteella mutta tämä on tekijänoikeuslain mukaan täysin hyväksyttävää koska kyse on teoskappaleesta eikä teoksesta.

Luoksepääsyoikeus, katumisoikeus ja klassikkosuoja eivät vaikuta suoraan yleisten kirjastojen toimintaan, koska ne lähinnä täydentävät teoksen tekijän tekijänoikeuksia ja esimerkiksi Poroilan (2006, 24) mukaan klassikkosuoja on johtanut Suomessa vain kerran opetusministeriön kieltoon teoksen käytössä.

4.1.3 Taloudelliset oikeudet

Suurin osa tekijänoikeuslainsäädännöstä koskee suomalaisessa lainsäädännössäkin taloudellisia oikeuksia. Tämä on tietenkin erityisen säänneltyä siksi koska julkaisutoiminta on yksi liiketoiminnan muodoista ja liiketoiminnan tarkoituksena on taloudellisen voiton tavoittelu tai ainakin liiketoiminnan ylläpitäminen jotta julkaisutoiminta jatkuu mahdollisena. Lisäksi teosten, kuten kirjojen, tekijöiden tulee pystyä ansaitsemaan elantonsa. Näiden asioiden takia taloudelliset oikeudet ovat usein kiistanalaisimpia kysymyksiä tekijänoikeuksien suhteen.

Poroilan (2006, 24) mukaan:

Taloudellisten oikeuksien tarkoituksena on taata tekijälle taloudellinen tuotto luomiensa teosten välittömästä ja välillisestä hyödyntämisestä. Tekijänoikeus ei määrittele taloudellisen hyödyn määrää tai luonnetta, ainoastaan ne käyttötavat, jotka ovat tekijän yksinoikeuden piirissä ja siten taloudellisesti hyödynnettävissä. Taloudelliset oikeudet jakautuvat kahteen ryhmään, kappaleiden valmistamiseen sekä teoksen saatamiseen yleisön saataviin. Myös jälleenmyyntikorvausta pidetään yleensä taloudellisten oikeuksien eräänä muotona.

Poroila jatkaa toteamalla että ensimmäinen taloudellisten oikeuksien ryhmä, kappaleiden valmistamisoikeus, on historiallisesti tärkein tekijänoikeus. Tekijänoikeuslaki ei kuitenkaan määrittele mitä ”kappaleen valmistaminen” tarkkaan ottaen tarkoittaa. Tämän myötä yksinoikeus kappaleiden valmistamiseen koskee kaikkia mahdollisia tekniikoita. Käytännössä määritelmä kattaa vain aineellisesti havaittavissa olevat tallenteet. Tekijänoikeudella suojatun teoksen ulkoa opettelu on siis sallittua mutta sen painaminen tai muuttaminen digitaaliseen muotoon ei ole sallittua. Myöskin pelkkä teoksen osan kopion valmistaminen lasketaan kappaleen valmistamiseksi.

Kappaleenvalmistusoikeus ei myöskään ole sidottu pelkästään teoksen alkuperäiseen ulkoiseen muotoon vaan se kattaa jopa teoksen muuttamisen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin. Tämän myötä esimerkiksi omin päin e-kirjasta ei voi valmistaa äänikirjaa lukemalla se nauhalle ja julkaisemalla se äänikirjana tai painetusta kirjasta ei voi kirjoittaa näytelmää joka esitetään teatterissa. Uuden teoksen valmistaminen käyttämällä jo olemassa olevaa, tekijänoikeudella suojattua teosta ainesosana voi kuitenkin lain puitteissa, tapauskohtaisesti olla sallittua, joskin nämä ovat aina rajatapauksia.

Toinen tekijänoikeuksien taloudellinen ryhmä on Poroilan (2006, 25) mukaan teoksen saattaminen yleisön saataviin ja laissa tämä oikeus on jaoteltu:

1. Yleisölle välittämiseen
2. Julkiseen esittämiseen
3. Yleisön keskuuteen levittämiseen
4. Julkiseen näyttämiseen

Yleisölle välittämällä tarkoitetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön ([Viitattu 10.3.2015]) mukaan sellaista yleisölle välittämistä, jossa välittämisen alkupiste ja yleisöön kuuluvat henkilöt sijaitsevat välimatkan päässä toisistaan ja teoksen välittäminen yleisölle voi tapahtua johtimitse tai johtimitta. Poroilan (2006, 25) mukaan tämä on uusi käsite jolla pyritään kattamaan myös verkkolevittämisen eri muodot, eli avoin tietoverkko ja tilaajapohjaiset verkkopalvelut. Kyse ei ole fyysisten teoskappaleiden vaan digitaalisen informaation levittämisestä, joka vastaanottaja voi

laitteessaan muuttaa varsinaisesti teoskappaleeksi. Tämä oikeus kattaa kaikki tekniikat, joskin pelkkä aineiston välittämisen mahdollistavien tai toteuttavien välineiden tarjoaminen ei ole se mitä lailla tarkoitetaan.

Julkisella esittämisellä puolestaan tarkoitetaan Poroilan (2006, 25) mukaan teoksen esittämistä läsnä olevalle yleisölle. Laki ei määrittele mitä ”yleisöllä” tarkkaan ottaen tarkoitetaan mutta jos periaatteessa kuka tahansa voi osallistua tilaisuuteen jossa teos esitetään eikä osallistujia ole yksittäin etukäteen määritelty, lasketaan teoksen esittäminen julkiseksi esittämiseksi. Esitysoikeus koskee nimenomaan ajassa tapahtuvia teoksia, kuten musiikkia ja elokuvia, eikä muuttumattomina tarkasteltavia teoksia kuten maalauksia tai muita taideteoksia.

Yleisön keskuuteen levittäminen puolestaan voi Poroilan (2006, 26) mukaan tapahtua myymällä, vuokraamalla, lainaamalla, lahjoittamalla tai muulla tavalla, jonka seurauksena on teoksen kappaleen tai kappaleiden siirtyminen pois tekijän tai muun oikeudenhaltijan hallusta. Koska levittämistä on edellettävä kappaleen valmistaminen, on tällä oikeudella merkitystä vuokraustoiminnassa ja piratismin torjunnassa.

Julkinen näyttäminen taas on Poroilan (2006, 26) mukaan lähinnä kuvataiteiden tekijänoikeuksiin liittyvä oikeus. Näyttämällä tarkoitetaan muuttumattomien teosten katselemista. Vaikka elokuvia voidaan sanoa ”näytettävän”, tekijänoikeuslainsäädännössä tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä. Elokuvien suhteen tekijänoikeuslainsäädännössä käytetään aiemmin mainittua julkista esittämistä.

4.1.4 Taloudelliset oikeudet yleisten kirjastojen kannalta

Taloudelliset oikeudet vaikuttavat yleisten kirjastojen toimintaan paljon suuremmin ja läheisemmin kuin moraaliset oikeudet. Tämä voin katsoa johtuvan siitä että kirjasto ei ole sisällöntuottaja.

Koska kirjastot eivät valmista teoksista kappaleita, kappaleenvalmistusoikeus ei yleensä vaikuta kirjastojen toimintaan, paitsi tilanteissa joissa asiakas esimerkiksi haluaisi ottaa valokopioita kirjaston käytössä olevasta teoksesta valmistetusta kappaleesta.

Sen sijaan oikeus teoksen saattamiseen yleisön saataville vaikuttaa yleisten kirjastojen toimintaan, koska kirjastot välittävät teoksista valmistettuja kappaleita yleisön saataville.

Neljästä käsitteestä saattaa teos yleisön saataville (1) yleisölle välittäminen, 2) julkinen esittäminen, 3) yleisön keskuuteen levittäminen ja 4) julkinen näyttäminen), julkinen esittäminen ja julkinen näyttäminen eivät ole yleisten kirjaston kannalta yhtä keskeisiä kuin kaksi jäljelle jäävää käsitettä, joten en käsittele niitä tässä opinnäytetyössä. Yleisölle välittäminen ja yleisön keskuuteen levittäminen ovat yleisten kirjastojen kannalta kuitenkin hyvin keskeisiä e-aineistojen suhteen.

Yleisön keskuuteen levittäminen on kirjastojen kannalta helppoa ja mutkatonta. Tämä käsite ei sinällään liity e-aineistojen tekijänoikeuksiin tai sen ongelmakohtiin mutta se muodostaa kirjastojen lainausoikeuden perustan ja näin ollen tarkastellessa e-aineistojen tekijänoikeuksia kirjastojen kannalta, on vertailu yleisön keskuuteen levittämisestä väistämätöntä ja jopa mielekäästä aiheen ymmärtämisen kannalta. Kun tekijä on saanut teoksesta valmistetusta kappaleesta, esimerkiksi paperille painetusta kirjasta, korvauksen, voi teosta levittää edelleen ja kirjastojen tapauksessa se tarkoittaa sitä että yksittäisen teoksen kappaleen voi lainata ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa. Teosten lainaaminen on käsitelty tarkemmin luvussa 4.2.

Yleisölle välittäminen puolestaan eroaa yleisön keskuuteen levittämisestä huomattavasti. Yleisölle välittämisessä kyse ei ole yksittäisen teoskappaleen levittämisestä, joten kirjastolla ei ole oikeutta yleisölle välittämiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä että lain mukaan yleiset kirjastot eivät voi hyödyntää e-kirjoja sillä potentiaalilla millä se olisi teknologian suhteen mahdollista ilman tätä osaa tekijänoikeuslainsäädännöstä. Kirjasto ei siis voi vain ostaa e-kirjaa kuin kuka tahansa kuluttaja ja asettaa sitä ”lainattavaksi” niin monelle kirjaston asiakkaalle kuin on mahdollista. Digitaalinen informaatioteknologia mahdollistaa teoksen kopioimisen helposti lähes rajattomaan määrään identtisiä tiedostoja, joten ilman tekijänoikeuslainsäädäntöä kirjasto voisi ”lainata” e-kirjan vaikka kaikille asiakkailleen kerralla, maksettuaan vain yhden e-kirjan hinnan. Käytännössä tällainen olisi tekijälle hyvin epäedullista, joten on perusteltua että tekijänoikeuslainsäädäntö kieltää tämän. Toisaalta tämä tarkoittaa myös sitä että e-kirjojen ”lainaaminen” verkon kautta on kir-

jastoille kiellettyä ilman erityisiä järjestelyjä, kuten lisenssien kaltaisia sopimuksia tekijän ja/tai kustantajan kanssa. Tällaiset järjestelyt ovat kirjastoille kuitenkin käytännössä kalliimpia ja monimutkaisempia kuin perinteisten painettujen kirjojen lainaaminen. Lisäksi tällaiset järjestelyt ovat aina määräaikaista ja vaativat jatkuvia vuosimaksuja, toisin kuin perinteiset painetut kirjat joista ei aiheudu jatkuvia kustannuksia kirjastolle.

4.1.5 Tekijänoikeudellisesti vapaat teokset

Poroilan (2006, 30) mukaan tekijänoikeus sekä alkaa että loppuu automaattisesti. Tekijänoikeutta ei tarvitse Suomessa rekisteröidä, joten yleensä ainoa tapa selvittää teoksen vapautuminen tekijänoikeuksista on laskea se itse. 70 vuoden suojaajan jälkeen kuka vain voi valmistaa teoksesta kappaleita, välittää niitä yleisölle tai vaikka käyttää sitä toisen teoksen osana ilman että kukaan voi vaatia siitä korvusta tai edes luvan anomista. Klassikkosuoja voi vaikuttaa edelleen, kuinka epätoennäköistä se sitten onkin.

Tämä lisäksi on myös olemassa teoksia joilla ei missään vaiheessa ole tekijänoikeuden suoja. Nämä teokset tunnetaan tekijänoikeuslain pykälän 9 mukaan (Tekijänoikeuslaki 9 § [Viitattu 16.3.2015]) nimellä ”Vapaat teokset”, eikä näillä ole tekijänoikeuden suoja. Näitä ovat 1) lait ja asetukset, 2) muut Suomen säädöskokoelmasta annetun lain ja ministeriöiden ja valtion muiden viranomaisten määräyskokoelmista annetun lain mukaan julkaistavat päätökset, määräykset ja muut asiakirjat, 3) valtiosopimukset ja muut vastaavat kansainvälisiä velvoitteita sisältävät asiakirjat, 4) viranomaisen tai muun julkisen toimielimen päätökset ja lausumat, 5) viranomaisen tai muun julkisen toimielimen 1-4 kohdassa tarkoitetuista asiakirjoista tekemiin tai teettämiin käännöksiin.

Poroila (2006, 31) toteaa myös että vapaisiin teoksiin lasketaan myös kaikki teokset, joiden tekijää ei tiedetä ja anonyyminä pysyneen tekijän syntymisestä on todennäköisesti kulunut 70 vuotta. Tämä on erona normaalista suoja-ajasta joka lasketaan tekijän kuolemasta. Monet historialliset teokset ovat tällaisia, joskin myös lähellä nykyaikaa tehdyt kollektiiviset luomistyön tuotteet, joita ei ole syystä

tai toisesta ole kirjattu kenenkään nimeltä mainitun ihmisen luomaksi. Jos tekijä kuitenkin selviää myöhemmin, tekijänoikeudet siirtyvät hänelle.

Vapaiden teosten yhteydessä käytetään myös usein termiä *public domain*. Suomen tekijänoikeuslainsäädäntö (Tekijänoikeuslaki [Viitattu 16.3.2015]) ei tunne termiä, joskin se on yleisessä käytössä puhuttaessa tekijänoikeuslainsäädännöstä ja tätä termiä käytetään kuvailemaan monenlaisia tapauksia, joissa teosta eivät suojaa tekijänoikeudet.

Tietokoneohjelmia luokitellaan myös termeillä *freeware*, *shareware* ja *open source*. Poroilan (2006, 31) *freeware*-ohjelmilla tarkoitetaan ohjelmia jotka tekijä on luovuttanut vapaaseen käyttöön, luopumatta kuitenkaan Suomen lain mukaan moraalisisista oikeuksistaan. *Shareware*-ohjelmat eivät ole vapaita teoksia, koska määrätyn vapaan kokeiluajan jälkeen käyttöoikeus ohjelmaan on ostettava. *Open Source*-ohjelmat ovat kaikkien vapaassa käytössä, koska näissä ohjelmissa on yleisesti käytetty tekijänoikeudellisesti vapaita teoksia. On kuitenkin huomattava että Suomen tekijänoikeuslainsäädäntö (Tekijänoikeuslaki [Viitattu 16.3.2015]) ei tunne mitään näistä termeistä, joten tulkinnat ja käytännöt voivat vaihdella valtiosta toiseen.

4.2 Teoskappaleiden lainaaminen

Poroilan (2006, 70) mukaan suojattuja teoksia sisältävien julkaisujen antaminen kirjastosta asiakkaalle kotilainaksi on sallittua tekijänoikeuslain 19 §:ssä (Tekijänoikeuslaki 19 § [Viitattu 16.3.2015]) olevan raukeamispykälän ansiosta:

”Kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen.”

Tämä raukeamispykälä takaa vapaan levittämisoikeuden ja se koskee vain teoksen kappaletta, ei itse teosta. Jotta vapaa levittämisoikeus toteutuu, teoksen kappaleen on siis täytynyt tulla myydyksi tai muuten pysyvästi luovutetuksi tekijän suostumuksella. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä että suomalainen yleinen kirjasto voi ostaa Suomesta (tai muualla Euroopan talousalueelta) perinteisen paperille

painetun kirjan, liimata siihen tarransa viivakoodeineen, muovittaa sen ja asettaa hyllyihinsä lainattavaksi. Tähän ei vaadita erityistä luvan anomista tai sopimuksen tekoa kustantajan kanssa. Ainoa korvaus mikä kirjaston on teoksesta valmistetusta kappaleesta suoritettava, on sen normaali myyntihinta, joka on sama tavalliselle kuluttajallekin. Kirjasto joutuu toki investoimaan rahallisesti yksittäisiin perinteisiin painettuihin kirjoihin mutta tämä hinta on kirjastolle selvästi edullisempi kuin yksittäisten e-kirjojen hinta.

Levittämisoikeudessa on kaksi poikkeusta. Nämä ovat elokuvateokset ja tietokoneella luettavassa muodossa olevat tietokoneohjelman kappaleet. Kirjasto ei voi lainata tämän kaltaisia teoskappaleita ilman erityisjärjestelyjä, kuten lisenssejä. Kumpikaan näistä poikkeuksista eivät kuitenkaan vaikuta e-kirjojen lainaamiseen, joten en käsittele näitä tämän tarkemmin.

Tätä nykyä tekijällä on myös tekijänoikeuslain 19 § mukaan oikeus saada korvaus teoksista jotka ovat lainattavissa yleisille kirjastoille. Tämä korvauksen määrä perustuu lainausten määrään yleisissä kirjastoissa ja saadakse sen tekijän on rekisteröidyttävä Sanasto ry:n lainauskorvausjärjestelmään (Sanasto ry, [Viitattu 13.4.2015]).

4.3 E-kirjat ja tekijänoikeus

Tekijänoikeuslaki on siis perinteisten paperille painettujen kirjojen suhteen kirjastoille varsin kohtuullinen ja jopa melko edullinen rahallisessa mielessä. Myös käytännön järjestelyt ovat melko yksinkertaiset kun kirjasto voi vain ostaa painetun kirjan kuin kuka tahansa yksityishenkilö ja sen jälkeen asettaa sen lainattavaksi. Poroilan (2006, 188) mukaan:

Jos kirjallinen teos välitetään käyttäjälle tietoverkon välityksellä digitaalisenä tekstitiedostona, kyseessä on aito verkkoteos. Tällaisen tiedoston ”lainaaminen” ei tekijänoikeudellisesti ole mahdollista, mutta muuhun käyttöön on voitu saada sopimuksen kautta lupa.

Huomattavaa tässä on se että tällainen tiedosto lasketaan teokseksi, ei teoksen kappaleeksi. Tämä rajoittaa suuresti kirjaston mahdollisuuksia hankkia e-kirjoja

kokoelmiinsa. Käytännöllisesti ottaen rajoittava tekijä on se että kirjaston on sovittava e-kirjojen hankkimisesta aina kustantajan kanssa. Koska kirjasto voi saada "lainausoikeuden" e-kirjoihin vain sopimuksen, eli lisenssin kautta, ei voida enää edes puhua lainaamisesta, ainakaan tekijänoikeuden näkökulmasta.

Tietenkin kirjastoilla on e-kirjojen suhteen palveluja jotka simuloivat lainaamista. Tässä lainaussimulaatiossa kirjasto hankkii määräaikaisen käyttöoikeuden, eli lisenssin e-kirjalle. Tämä lisenssi määrittelee kuinka pitkän ajan asiakas voi pitää e-kirjan sisältävää tiedostoa hallussaan, esimerkiksi kahden viikon ajan. Vain yksi asiakas voi kerrallaan pitää tämän tiedoston hallussaan. Tämän ajan jälkeen asiakas "palauttaa" tiedoston ja se siirtyy seuraavalle lainaajalle. Suomalaisten yleisten kirjastojen käytössä oleva Ellibs-palvelu toimii tällä periaatteella.

Tällainen toiminta on "lainaamista" vain sikäli koska käyttöaika on rajoitettu eikä asiakas saa tiedostoa itselleen. Tämä on kuitenkin keinotekoinen rajoite, toisin kuin perinteisten painettujen kirjan suhteen, jossa yksittäisen teoksen kappaleiden lainaamista rajoittaa se kuinka monta yksittäistä nidettä teoksesta on kirjastolle hankittu. Ilman tekijänoikeuslainsäädäntöä yksi perinteinen painettu kirja voi olla vain yhden ihmisen hallussa kerrallaan mutta e-kirjan sisältävä tiedosto on mahdollista kopioida rajoittamattomalle määrälle ihmisiä.

Kirjasto voisi tietenkin hankkia e-kirjakokoelmiinsa tekijänoikeudellisesti vapaita teoksia. Näitä on mahdollista "lainata" vaikka kaikille kirjaston asiakkaille yhtä aikaa mutta tässä herää kysymys siitä mihin kirjastoa tarvitaan tässä toiminnassa, koska tiedoston "palauttaminen" olisi tässä mallissa mieletöntä. Internetissä on Project Gutenbergin (Project Gutenberg, [Viitattu 30.4.2015]) kaltaisia palveluita jotka tarjoavat tekijänoikeudellisesti vapaita teoksia kenelle tahansa. Tämä ei kuitenkaan ole lainaamista sillä e-kirjan ladattuaan, sen voi säilyttää lukulaitteellaan ja vaikka kopioida uudestaan.

Käytännössä jos palvelua ei voi perustaa Suomen tekijänoikeuslainsäädännön pykälään 19, kyseessä ei ole enää lainaaminen vaan muu verkkopalvelu.

4.4 E-aineistojen tekijänoikeus yleisten kirjastojen kannalta

Käytännössä jos palvelua ei voi perustaa Suomen tekijänoikeuslainsäädännön pykälään 19, kyseessä ei ole enää yleisen kirjaston kannalta lainaaminen vaan muu verkkopalvelu.

Yleisten kirjastojen tulee tiedostaa että e-kirjojen saattaminen asiakkaille ei ole lainaamista, ainakaan lakiteknisesti. Toisaalta tekijänoikeuslainsäädäntö rajoittaa e-aineistojen hankkimista yleisille kirjastoille mutta toisaalta ilman tekijänoikeuslainsäädäntöä kirjastoa ei edes välttämättä tarvittaisi e-kirjojen saattamisessa yleisön käyttöön, koska kenen tahansa on teknologian suhteen mahdollista tehdä sitä hankittuaan e-kirjoja sisältäviä tiedostoja.

E-kirjat ovat yleisten kirjastojen kannalta tietyllä tapaa ongelmallinen aineistolaji, sillä ne ovat paitsi teknologian, myös lainsäädännön suhteen hyvin erilaisia perinteisiin painettuihin kirjoihin nähden. Sekä teknologia että lainsäädäntö käyttäytyvät kirjastojen suhteen tavalla joka ei sovellu sellaisenaan perinteiseen kirjastoformaattiin jossa kirjasto lainaa fyysisiä, paperille painettuja kirjoja.

On hyvin ilmiselvää että e-kirjojen suhteen yleisten kirjastojen on kehitettävä palveluita jotka eivät ole perinteistä lainaamista. Tämä voi tarkoittaa yhteistyön kehittämistä ja tehostamista kustantamojen kanssa tai esimerkiksi tekijänoikeudellisesti vapaiden teosten säilyttämistä ja asiakkaille välittämistä, siitä huolimatta että Internetissä on muitakin toimijoita tällä saralla.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Kvantitatiivinen tutkimusote

Asiaa on hyvä tutkia laajamittaisesti ja saada edustava otanta kirjastoalan ammattilaisista jotka vastaavat kyselyyn, joka vastaa tutkimuskysymyksiini. Tämän takia kvantitatiivinen tutkimus nousee kvalitatiivisen tutkimuksen edelle koska esimerkiksi kyselylomakkeella voi tavoittaa lukumääräisesti huomattavasti useamman ihmisen kuin esimerkiksi haastatteluilla, joiden määrää rajoittaa käytettävissä oleva aika.

Käytännössä tutkimus suoritetaan kyselynä, joka on tyypillinen tapa tehdä kvantitatiivista tutkimusta. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 193) mukaan kysely tunnetaan survey-tutkimuksen keskeisenä menetelmänä. Survey on englanninkielinen termi ja tarkoittaa sellaisia kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muotoja jossa aineistoa kerätään standardoidusti ja kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietystä perusjoukosta. Kaikilta vastaajilta siis kysytään kaikkia asioita samalla tavalla.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara jatkavat (2009, 195) mainitsemalla, että etuna tällaisessa tutkimuksessa on se, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Tutkimukseen voidaan saada osallistumaan paljon henkilöitä ja samalla voidaan myös kysyä monia asioita. Tällainen kyselymenetelmä säästää tutkijan ja mielestäni myös tutkimukseen osallistuvan henkilön aikaa.

Menetelmän heikkous on siinä, että aineisto voi olla pinnallista ja tutkimus voi olla teoreettisesti vaatimatonta. Monet yksittäiset tekijät voivat vaikuttaa kyselyn tulokseen ja ne huolettavat itseänikin. Ensiksi, ei voi olla varma siitä miten vakavasti vastaajat ovat vastanneet kysymykseen. Toiseksi, ei voi myöskään tietää, miten onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat vastaajien näkökulmasta, joten väärinymmärryksiä voi sattua. Kolmanneksi, ei ole mahdollista tietää, miten hyvin vastaajat ovat selvillä kysytyistä asioista. Erityisesti tässä tutkimuksessa kolmas kohta askarruttaa tutkimuskysymysten takia. Kyselyllä halutaan esimerkiksi selvittää miten paljon kirjastoalan ammattilaiset tietävät lukulaitteista ja e-aineistoista yleensä.

Koska ei ole mielekästä suorittaa kyselyä ja tenttiä samaan aikaan, asian joutuu käymään melko pintapuolisesti läpi. Toisaalta haluan myös saada kattavan kuvan lukulaitteista ja e-aineistoista Suomen yleisissä kirjastoissa vuonna 2015, joten kvalitatiivinen kyselytutkimus on muiden tutkimuskysymysten takia perusteltua.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset kyselyä varten ovat seuraavat:

- Miten paljon kirjastoissa hyödynnetään lukulaitteita ja e-aineistoja?
- Missä määrin kirjastoalan ammattilaiset tietävät lukulaitteista ja e-aineistoista ja osaavat hyödyntää näitä työssään?
- Kokevatko kirjastoalan ammattilaiset nämä hyödyllisiksi?
- Mitä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia lukulaitteiden hyödyntämisessä on kirjastoille?

Tavoitteena on saada tutkimuskysymyksille vastaukset kyselypohjaisen tutkimuksen kautta sekä kartoittaa lukulaitteiden ja e-aineistojen nykytilaa yleisissä kirjastoissa. Tarkastelun kohteena yleisissä kirjastoissa ovat nimenomaan kirjastoalan ammattilaiset sekä heidän tietämyksensä, kokemuksensa ja olettamuksensa lukulaitteiden tulevasta kehityksestä kirjastoissa. Kirjaston käyttäjiä, tai asiakkaita, ei tarkastella samalla lailla, joskin kirjastoalan ammattilaisten vastaukset ehkä heijastelevat kirjaston käyttäjien näkemyksiä ja mielenkiintoa e-aineistoja ja lukulaitteita kohtaan.

Kysely (liite 1) laadittiin Webropol-ohjelmalla. Kysely on käytännössä toteutettu ”rasti ruutuun”-periaatteella mutta myös vapaalle sanalle on jätetty tila. Paitsi että tavoitteena on mahdollisimman kattava otos Suomen yleisten kirjastojen kirjastoalan ammattilaisista, tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on myös se, mitä sanottavaa tai huomautettavaa heillä on asiasta. Tämä nostaa toivottavasti esille ainakin joitakin mielenkiintoisia yksityiskohtia asian tiimoilta. Tämä voi myös osaltaan vastata siihen missä määrin yleisissä kirjastoissa tiedetään lukulaitteista ja e-aineistoista.

Kysely lähetettiin kaikille Suomen yleisille kirjastoille. Tällä tavalla otanta on mahdollisimman laaja, vaikka kaikki kirjastot eivät vastaisikaan kyselyyn, mikä on hyvin todennäköistä. Vastaajien määrää per kirjasto ei ole rajoitettu.

6 KYSELY

6.1 Toteutus

Kysely laadittiin kokonaisuudessaan Webropol-ohjelmalla. Linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin sähköpostimuodossa Webropolin kautta vastaajille ja luonnollisesti myös kyselyn tulokset palasivat Webropoliin. Vastaajien määrää per kirjasto ei rajoitettu. Jokaisesta kirjastosta kyselyyn sai vastata niin moni kirjastoalan ammattilainen kuin mahdollista. Kysely lähetettiin 25.3.2015 yhteensä 336 yleiselle kirjastolle ja vastausaikaa annettiin 8.4.2015 asti, eli kaksi viikkoa.

Kyselylomake on opinnäytetyön liitteenä.

6.2 Ennako-odotukset

Ennen kuin tutkimuksen teko aloitettiin, ennako-odotuksena oli että lukulaitteille ja e-kirjoille on kirjastoissa mielenkiintoa ja kysyntääkin muiden medioiden ohella. Lisäksi ennako-odotuksena oli että kirjastoammattilaiset suhtautuvat myönteisesti lukulaitteisiin ja e-aineistoihin.

Omien kokemusteni mukaan e-aineistot ovat kuitenkin useimmissa yleisissä kirjastoissa lähinnä muuta toimintaa tukevaa toimintaa. Luonnollisesti isommissa kirjastoissa e-aineistoja on luultavasti enemmän kuin pienemmissä kirjastoissa, suuremman budjetin takia mutta sielläkään e-aineistojen määrässä ei ole tapahtunut suorannaista murrosta perinteisiin aineistolajeihin verrattuna. Pienemmissä kirjastoissa e-aineistojen määrä kokoelmissa on todennäköisesti pienempi. Erityisesti tutkimuksen kannalta on kiinnostavaa kuulla missä määrin sekä kirjastoammattilaiset että asiakkaat hyödyntävät tätä suhteellisen uutta teknologiaa.

Yleisten kirjastojen kirjastoammattilaisten tietotaito e-aineistojen ja lukulaitteiden suhteen on vaikea arvioida näin etukäteen. Voisin veikata että useimmat kyllä tietävät tästä teknologiasta mutta osaavatko kaikki käyttää näitä laitteita ja hyödyntää niitä työssään? Kuinka paljon yleiset kirjastot hyödyntävät tällä hetkellä e-

aineistoja ja lukulaitteita? Varovaisen arvion mukaan tässä kohdassa voi esiintyä hajontaa vastauksissa.

Se miten hyödylliseksi kirjastoammattilaiset kokevat e-aineistot ja lukulaitteet, vaihtelee todennäköisesti henkilöstä toiseen. Ennakko-odotuksena on että noin puolet pitää näitä hyödyllisinä ja noin puolet eivät juuri koe hyötyvänsä tästä teknologiasta.

Ennakko-odotuksena on myös se että lukulaitteiden ja e-aineistojen hyödyntämisessä on suuria, ellei jopa valtavia haasteita kirjastoille. E-aineistojen tekijänoikeudet kirjastojen kannalta ovat todennäköisesti suurin kompastuskivi tässä kehityksessä. Laajemmin ajateltuna odotuksena on että taloudellinen puoli kokonaisuudessaan muodostuu ainakin tällä hetkellä ongelmakohdaksi kirjastoille. On selvää, että laitteiden osto on kuitenkin kallista mutta toisaalta myös pelkkä e-aineistojen ”lainaus”-palvelu on tällä hetkellä kallista yleisille kirjastoille.

6.3 Tulokset

336 eri yleisestä kirjastosta vastauksia tuli 94 eri kirjastosta, eli noin 28 % kirjastoista ainakin yksi henkilö vastasi kyselyyn. Kaiken kaikkiaan kyselyyn kuitenkin vastasi 136 eri henkilöä. Tämä siksi koska vastaajien määrää per kirjasto ei oltu rajoitettu ja asiasta mainittiin myös kyselykutsun sisältäneessä sähköpostissa. Useimmista kirjastoista kyselyyn vastasi vain yksi henkilö mutta joistakin kyselyyn siis vastasi useampi henkilö. Odotuksena oli että tällä tavalla on mahdollista ainakin hieman suurentaa otantaa Suomen yleisten kirjastojen kirjastoalan ammattilaisista ja se toimi ainakin jossain määrin. Vastanneiden määrään ei kuitenkaan voi katsoa olleen aivan mahdottoman suuri.

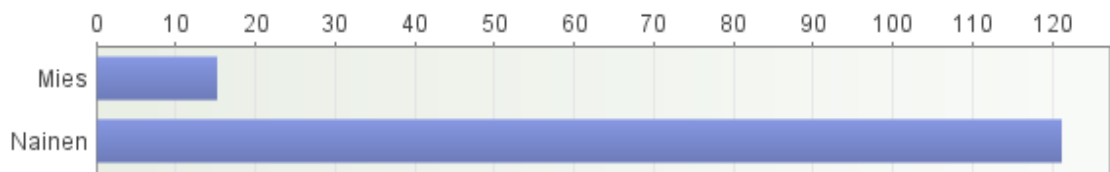
Kyselyn loppuun jätettiin erikseen varattuun tekstikenttään runsaasti tilaa vapaalle sanalle, koska tutkimuksen kannalta on kiinnostavaa myös kuulla mielipiteitä, kokemuksia ja näkökulmia tavalla joita ei voi ikinä kerätä ”rasti ruutuun”-periaatteella. 136 vastaajasta 71, eli noin 52,2 % kirjoitti mielipiteitä, kokemuksia ja näkökulmia e-aineistoista, tableteista ja lukulaitteista yleensä. Nämä vastaukset olivat paitsi

mielenkiintoisia, myös tarkensivat vastauslukuja mielekkäästi. Tulosten kohdalla viitataan aina välillä vapaan sanan vastauksiin.

6.3.1 Vastaajien tausta

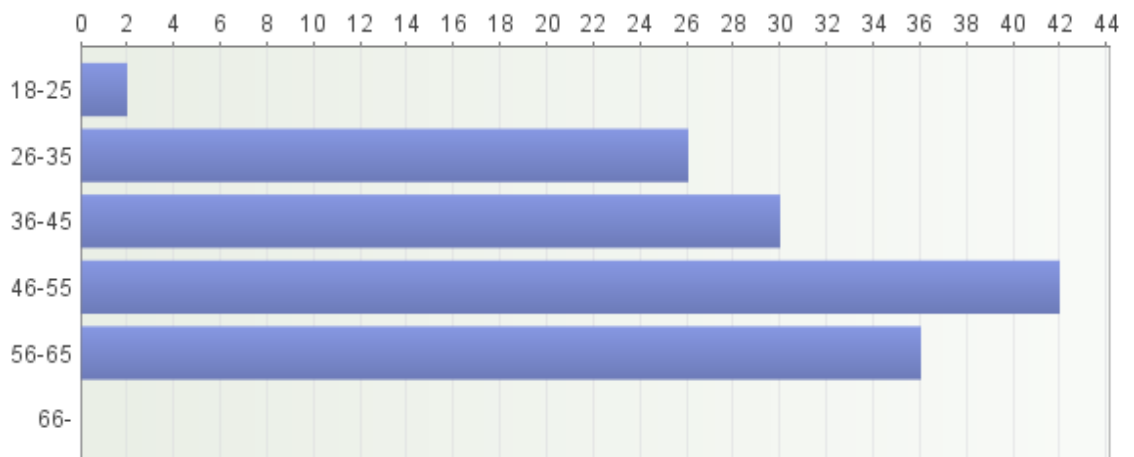
Kohderyhmänä kyselyssä olivat kirjastoalan ammattilaiset Suomen yleisistä kirjastoista.

Kyselyyn vastanneilta kysyttiin taustatietojen suhteen heidän, sukupuolta, ikää, koulutuksen tasoa, työntekijöiden määrää kirjastossa sekä sitä työskenteleekö vastaaja maakuntakirjastossa vai ei.

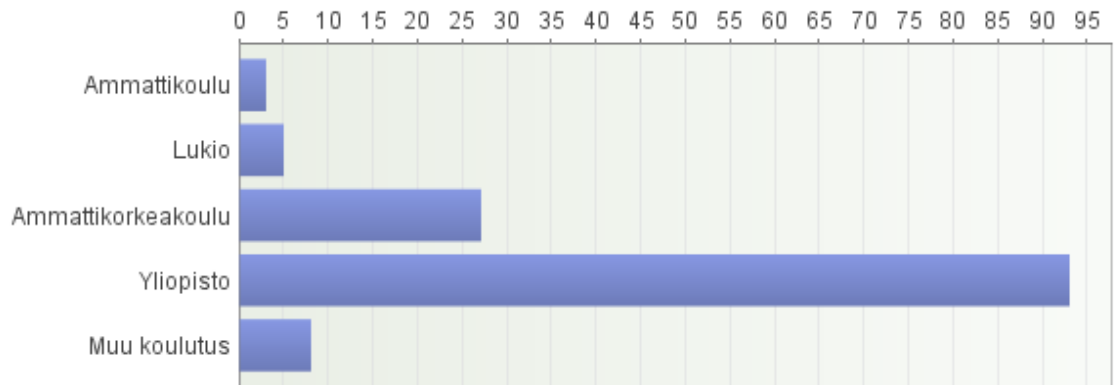
Kuvio 1. Vastaajien sukupuolijakauma.

Vastaajista noin 89 % oli naisia ja 11 % miehiä. Tämänkaltainen tulos oli naisvaltaisella alalla odotettavissa.

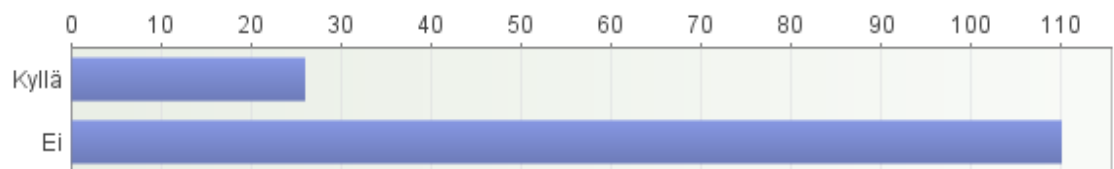
Kuvio 2. Vastaajien ikäjakauma.

Suurin osa vastaajista oli 46–55-vuotiaita ja toiseksi eniten oli 56–65-vuotiaita. Vastaajat olivat siis keskimäärin keski-ikäisiä henkilöitä.

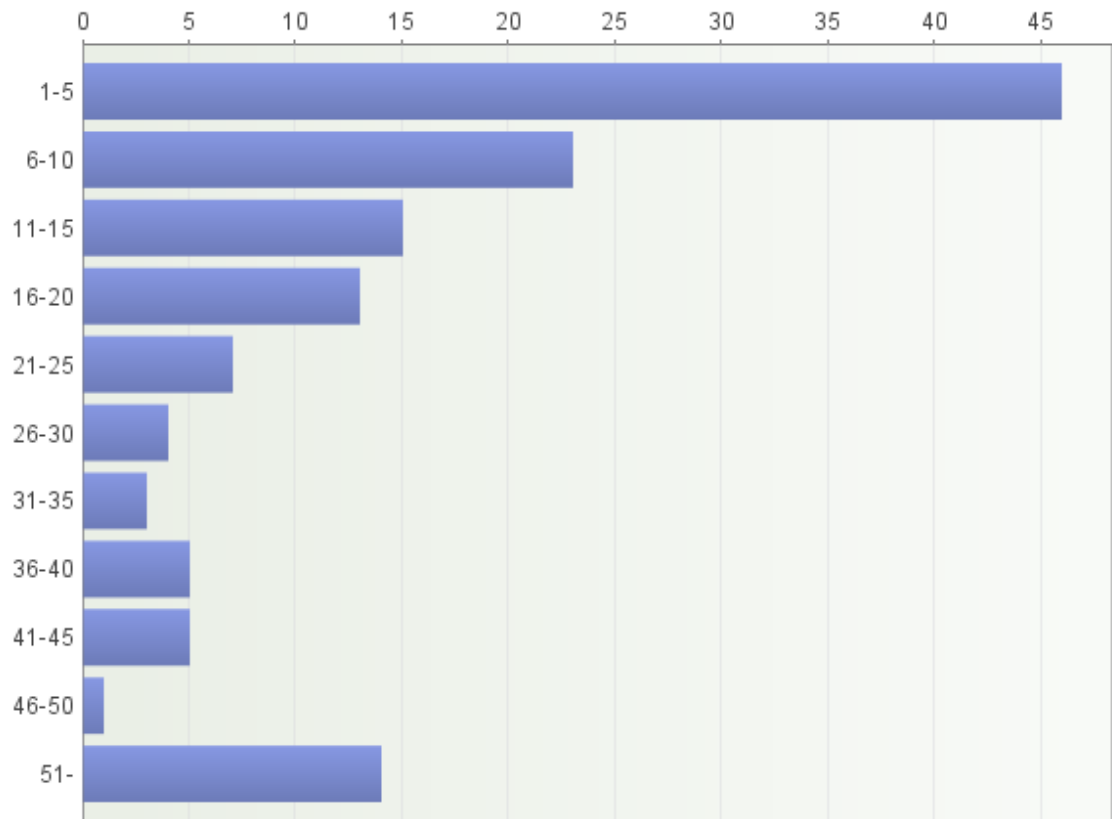
Kuvio 3. Vastaajien koulutustason jakauma.

Vastaajista noin 68,4 prosentilla oli yliopistotason koulutus. Tästä voi päätellä yhdessä ikäjakauman kanssa että kyselyn vastaaja oli tyypillisesti hyvin todennäköisesti kirjaston tai osaston johtaja tai ehkä informaatikko. Seuraavaksi eniten oli ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita, joskin heitä oli vain noin 19,6 %.

Kuvio 4. Kysymys: ”Kirjastonne on maakuntakirjasto?”

Suurin osa vastaajista, noin 80,88 %, työskenteli muualla kuin maakuntakirjastossa, eli joko pienemmässä kirjastossa tai sivukirjastossa. Otoksen voi katsoa pienestä koostaan huolimatta olevan kuitenkin melko hyvin hajautunut.

Kuvio 5. Työntekijöiden määrä vastaajan kirjastossa.

Selvästi eniten vastauksia tuli pienistä kirjastoista. Noin 33,8 % vastauksista oli 1–5 henkilön kirjastoista, noin 16,9 % 6–10 henkilön, noin 11 % 11–15 henkilön ja noin 10,3 % yli 50 henkilön kirjastosta. Loput, noin 28 % vastauksista, tulivat siis kirjastoista joissa työskentelee 16–50 henkilöä.

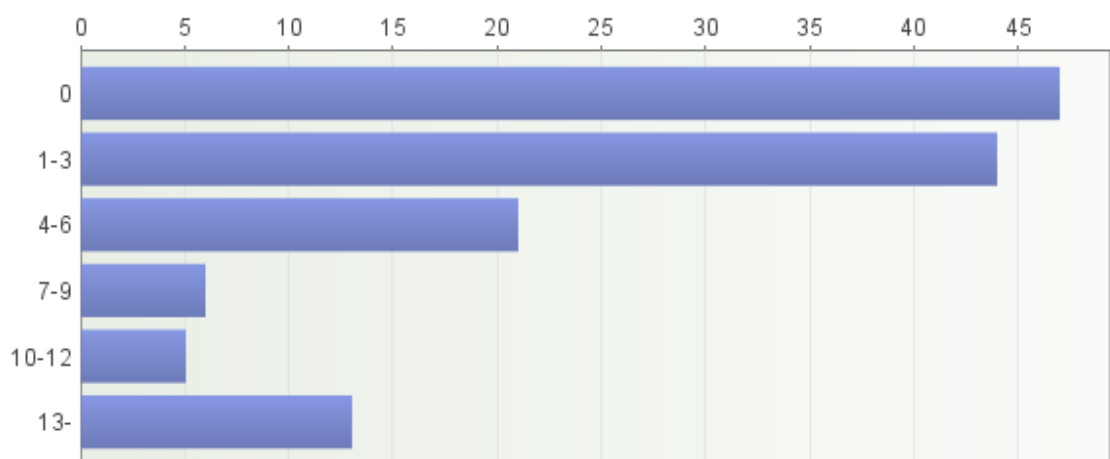
Kun työntekijöiden lukumäärää tarkastelee yhdessä maakuntakirjastojakauman kanssa, tästä voidaan päätellä että isot tai pienet kirjastot eivät kummatkaan olleet kohtuuttomasti edustettuna vaan vastauksia näyttäisi tulleen melko hyvässä suhteessa kirjastoammattilaisten todelliseen jakaumaan isoissa ja pienissä kirjastoissa.

6.3.2 Kirjaston henkilökunta - Tabletit

Kyselyssä tiedusteltiin missä määrin kirjastoalan ammattilaiset hyödyntävät tabletteja työssään ja miten he ylipäättänsä kokevat tabletin käytön kirjastotyössä. Vastaaajista 41,2 % on käyttänyt tablettia työssään, kun taas 28,7 % ei ole käyttänyt ja 30,1 % eivät ole varsinaisesti tai ovat epävarmoja siitä lasketaanko heidän käyttönsä. Kuitenkin 58,1 % vastaajista käytti tablettia joko harvoin tai melko harvoin ja vain 27,9 % käyttää tablettia työssään usein tai melko usein.

Mielekkääksi tabletin käytön kirjastotyössä koki 55 % vastaajista. Merkilliseksi tuloksen tekee se että käytännölliseksi sen koki vain 36 % vastaajista. Tästä voi päätellä sen että tabletti on sinällään hyvä lisä kirjastotyöntekijöiden arsenaaliin mutta sen käyttömahdollisuudet ovat rajatut. Tätä tukee se että 50 % vastaajista on sitä mieltä että jokainen kirjastotyöntekijä ei tarvitse tablettia ja vain 22,8 % mielestä se tulisi olla jokaisella. Päätelmää tukee edelleen se että 91 % on kuitenkin sitä mieltä että kirjaston henkilökunnalla tulisi olla edes yksi tabletti käytössään työtehtävien hoitoa varten.

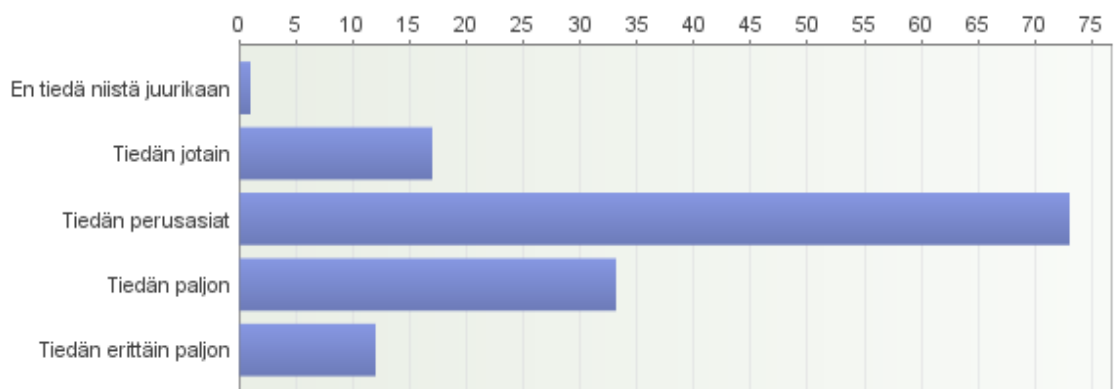
Kuitenkin vastaajista suurimman osan, 34,6 % kokemusten mukaan heidän kirjastossaan kirjastohenkilökunnan käytössä ei ole yhtään tablettia. Monissa kirjastoissa on kuitenkin pari tai muutama tabletti henkilökunnan käytössä.

Kuvio 6. Kysymys: ”Kuinka monta tablettia kirjastonne henkilökunnan käytössä on?”

Kirjastoalan ammattilaisilla voi siis katsoa olevan jonkin verran kysyntää tabletille työkaluna. Kyselyyn vastanneiden mielipiteiden mukaan tabletti on hyödyllinen esimerkiksi kokoelmatyössä, kun tietokanta kirjaston kokoelmasta kulkee kätevästi hyllyjen välissä. Työtablettien katsottiin myös osaltaan pitävän kirjastotyöntekijät kehityksen kannoilla e-aineistojen suhteen. Tätä kautta he myös pystyvät opastamaan asiakkaita tämän median suhteen.

Kirjastoammattilaiset katsoivat ylipäättensä tietävänsä ainakin perusasiat e-aineistoista, tableteista ja muista lukulaitteista.

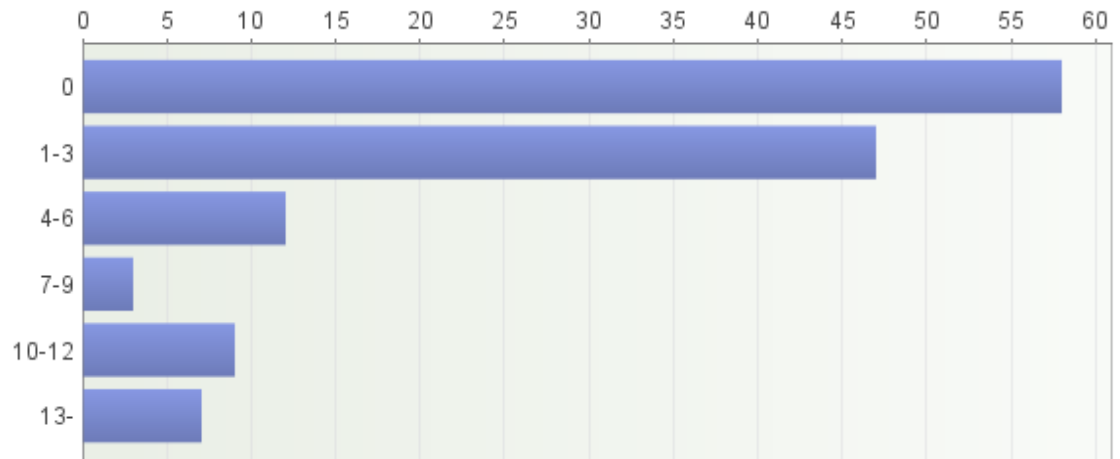
Kuvio 7. Kysymys: ”Kuinka arvioisitte oman tietotaitonne?”

Vapaan sanan kyselyjen vastaukset tukivat osaltaan kirjastoammattilaisten näkemystä tietotaitonsa määrästä. Vastaukset olivat käytännönläheisiä ja monet ottivatkin esille asioita joita kyseessä olevien kirjastojen ulkopuolella tuskin huomataan.

6.3.3 Kirjaston asiakkaat – Tabletit ja e-kirjojen lukulaitteet

Kirjastoammattilaisten näkemys asiakkaille tarkoitetuista tableteista on melko selkeä. 55,1 % vastaajista ei innostu ideasta lainata asiakkaille tabletteja. 34,6 pitää ideaa hyvänä tai melko hyvänä. 78,7 % mukaan kuitenkin kirjastossa voisi olla tabletteja asiakkaiden käytössä joita ei kuitenkaan lainata kotiin. 14 % ei pidä tätäkään hyvänä ideana.

Tabletteja on asiakkaiden käytössä, työntekijöiden kokemusten mukaan, joko ei yhtään (42,6 %) tai 1-3 (34,6 %). Tätä enemmän laitteita on asiakkaiden käytössä harvemmin (23,5 %).

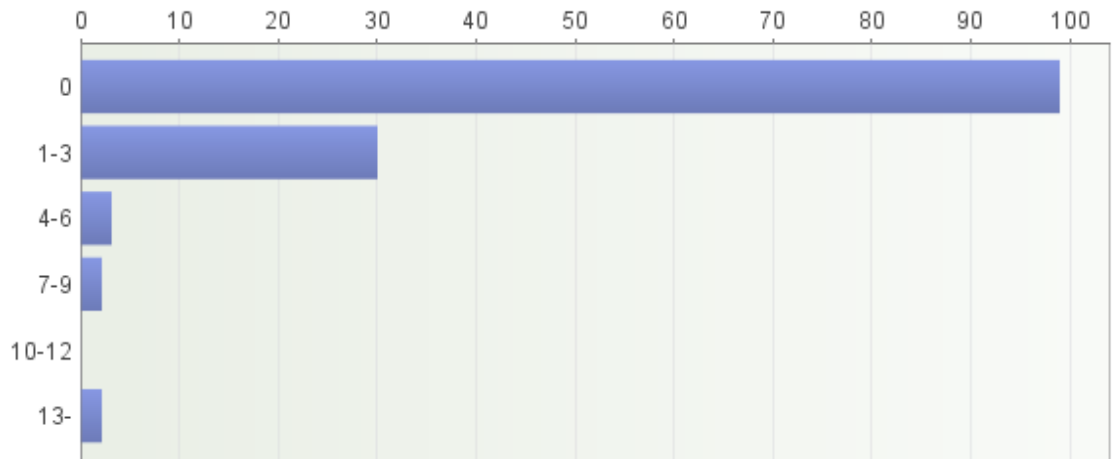

Kuvio 8. Kysymys: ”Kuinka monta tablettia kirjastonne asiakkaiden käytössä on?”

Vapaan sanan mukaan tabletteja voisi olla jonkun verran mutta lähinnä vain kirjastossa paikan päällä käytettävänä. Näin asiakkaita voi neuvoa niiden käytössä ja he voivat lukea tätä kautta e-aineistoja, kuten e-lehtiä. Ongelmakohtiksi mainittiin laitteiden kallis hinta, tästä johtuvat varkaudet sekä tietoturvaongelmat. Moni kirjoitti että jos asiakkaat haluavat käyttää e-aineistoja kotonaan, heillä tulisi olla siihen omat laitteet. Tällainen menettely on sama esimerkiksi musiikki- ja elokuva-aineistojen suhteen. Kirjasto tarjoaa mahdollisuuden käyttää aineistoja kirjastossa mutta kirjaston ulkopuolella asiakkaalla on oltava omat laitteet käytössä.

Kindlen kaltaisten e-kirjojen lukulaitteiden asema kirjastoissa on melko heikko. 54,4 % mielestä näitä ei pitäisi lainata. 27,2 % mielestä näitä voisi lainata. 39 % mukaan ei ole välttämätöntä että asiakkaiden käytössä on kirjastossa lukulaitteita joita ei lainata kotiin. 36 % mukaan niitä voisi olla. Asiakkaiden kysyntä näille laitteille on kirjastoammattilaisten mukaan heikkoa. 60,2 % mielestä näille laitteille ei ole kysyntää asiakkailta ja vain 12,5 % mukaan on.

Asiakkaiden käytössä e-kirjojen lukulaitteita ei juuri ole. Vastaajista 72 % mukaan näitä laitteita ei ole yhtään, 22,1 % mukaan niitä on 1-3 ja 5,9 % mukaan niitä on neljä tai enemmän.

Kuvio 9. Kysymys: Kuinka monta e-kirjojen lukulaitetta kirjastonne asiakkaiden käytössä on?

E-kirjojen lukulaitteiden lainaamiseen ja hankkimiseen pätevät melko samat periaatteet kuin tablettien hankkimiseen, joskin innostus näitä laitteita kohtaan on yleisissä kirjastoissa melko vähäistä sekä henkilökunnan että asiakkaiden suhteen. Vapaan sanan mukaan useampi asiakas kokee tabletin ylivertaisena tuotteena ja tätä myöten myöskään kirjastohenkilökunta ei pidä e-kirjan lukulaitetta yhtä varteenotettavana formaattina. Yleensä ottaen Suomen yleiset kirjastot asiakkaineen tuntuvat lämpiävän enemmän tableteille kuin e-kirjojen lukulaitteille.

6.3.4 E-aineistot kirjastoissa

Yleensä ottaen yleiset kirjastot näyttävät pyrkivän tarjoamaan asiakkailleen lainattavia e-aineistoja. 10,3 % mukaan heidän kirjastollaan ei ole lainattavia e-aineistoja. 14 % arvioi että niitä on kokoelmissa vähän. 51,4 % mukaan niitä on jonkun verran. 24,2 % mukaan arvioi kokoelmiensa sisältävän e-aineistoja joko paljon tai erittäin paljon.

E-aineistojen kysyntä ei kuitenkaan ole ainakaan vielä kovin suurta yleisissä kirjastoissa. Kyselyyn vastanneista kirjastoalan ammattilaisista 6,6 % arvioi, ettei e-aineistoille ole kysyntää. 43,4 % arvioi kysynnän olevan vähäistä. 41,2 % arvioi kysyntää olevan jonkun verran. Vain 8,8 % arvioi kysyntää olevan paljon tai erittäin paljon. Vapaan sanan mukaan asiakkaat etsivät kirjastoista edelleen pääasiassa perinteisiä painettuja kirjoja.

E-aineistojen tekijänoikeudet vaikuttavat kustannuksiin selvästi. Kirjastot eivät pysty e-aineistojen kustannusten takia hyödyntämään niitä samanlaisella intensiteetillä kuin perinteisiä painettuja kirjoja. Kun näitä palveluita ei juurikaan ole niin esimerkiksi kirjastoille suunnattu e-kirjapalvelu Ellibs, jolla on monopoliasema, on koettu kankeaksi ja sen käytännöllisyyteen ollaan varautuneita suhteessa sen aiheuttamiin kustannuksiin. Ellibs ei muun muassa tue lukulaitteita ja lisäksi sen valikoima voisi olla laajempi.

6.3.5 E-kirjan tulevaisuudennäkymät

E-kirjat ovat tulleet mitä todennäköisimmin jäädäkseen kirjastoihin. Tätä mieltä oli myös 95,6 % kirjastoalan ammattilaisista. Useimmat, eli 79,4 % olivat kuitenkin sitä mieltä että e-aineistot tuskin pystyvät syrjäyttämään perinteiset kirjat ja vain 3,7 % piti tätä todennäköisenä.

Kindlen kaltaisille e-kirjojen lukulaitteille povataan melko huonoja näkymiä. 67,6 % mielestä on todennäköistä että tabletit syrjäyttävät e-kirjojen lukulaitteet, 30,1 % ei osaa sanoa ja vain 2,2 % mielestä tämä on epätodennäköistä.

Joka tapauksessa Suomen yleisissä kirjastoissa ollaan suhteellisen optimistisia e-kirjojen mahdollisuuksista. 85,2 % mielestä on todennäköistä että kirjastot pystyvät hyödyntämään e-aineistoja paremmin tulevaisuudessa, 14 % ei osaa sanoa ja vain 0,7 % mielestä tämä on epätodennäköistä.

6.3.6 Kirjastoammattilaisten huomioita

Tuon tässä kohdassa esiin joitakin kirjastoammattilaisten tekemiä näkemyksiä tableteista, lukulaitteista ja e-aineistoista yleensä. Olen pääasiassa koettanut listata kohtia joista moni on samaa mieltä mutta mukana on myös yksittäisiä näkemyksiä.

Yleisesti ottaen, tekijänoikeudelliset realiteetit ovat kirjastoammattilaisten tiedossa. E-aineistot ovat tämän takia kalliita kirjastoille. Lisenssit paitsi maksavat paljon ja ovat määräaikaista, myös lisäävät työkuormaa. Ratkaisuna tähän voisi olla kirjastokimpot jotta e-aineistot voidaan lanseerata kunnolla kirjastoihin.

Muita ongelmakohtia ovat muun muassa laitteiden ja aineistojen vähäinen kysyntä asiakkaiden keskuudessa, laitteiden ja ohjelmistojen vaikeus, erityisesti vaihtelevuuden takia, erityisesti ikäihmisille sekä tietoturvaongelmat ja varkaudet.

On huomattavaa että e-aineistot voivat olla tieteellisille kirjastoille parempi vaihtoehto kuin yleisille kirjastoille. Kuulemma kysyntä näille aineistoille on opiskelijoiden keskuudessa suurempaa, joten investointi näihin on mielekästä. Oppikirjojen lainaus on kuulemma edullisempaa. Yleisten kirjastojen asiakkaiden kysyntä suuntautuu edelleenkin pääasiassa perinteisiin painettuihin kirjoihin.

Usein mainittiin se että asiakkaille on oltava paikan päällä käytettäviä tabletteja. Tällä tavalla asiakkaat pysyvät kehityksessä kun on laitteita. Lisäksi on mielekästä että kaikkia kirjaston tarjoamia aineistoja voi käyttää kirjaston sisällä.

Tabletit voivat olla käteviä kirjastotyöntekijöille, esimerkiksi kokoelmatyössä. Työntekijöiden kuitenkin pysyttävä kehityksessä mukana ja osattava hyödyntää laitteita, jotta näiden käytössä voi opastaa asiakkaita.

Jos jokin yleinen teema vastauksista pitäisi hakea, se on se että e-kirjat ovat luultavasti pitkään pelkästään täydentävä toiminto. E-kirjoja on kuitenkin hyvä olla kirjaston kokoelmissa jotta kirjasto pysyy kehityksessä mukana.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

E-kirjat ovat ottaneet jalansijan Suomen yleisiin kirjastoihin. Kiinnostukseni kirjoittaa opinnäytetyöni tästä aiheesta lähti liikkeelle siitä että tämä aineistolaji on mielestäni hyvin mielenkiintoinen ja sillä on paljon potentiaalia, sekä kirjastoissa että niiden ulkopuolella. Yksi laite voi pitää sisällään kokonaisen kirjaston verran kirjoja. Kuitenkin perehtyessäni asiaan opintojeni aikana, huomasin että aineistolajin hyödyntämisessä yleisissä kirjastoissa on haasteellista. Erityisesti e-aineistojen tekijänoikeus kirjastojen kannalta sai minut huomaamaan että kysymys e-kirjoista on keskeinen kirjastojen kehityksen kannalta.

Suorittamani kyselyn pohjalta olen onnekseni vakuuttunut ainakin siitä, etten ole suinkaan ainoa joka kantaa huolta tästä asiasta. Vaikka e-kirjojen hyödyntämisessä on suuria haasteita ja epäkohtiakin, nämä asiat tunnutaan tiedostavan. Tämän lisäksi kyselyn vastauksien lomasta oli luettavissa se tosiseikka että Suomen yleisten kirjastojen kannattaa keskittyä perinteisten painettujen lainaamiseen. Paitsi että tämä on kirjastoille edullisempaa, myös sen asiakkailla on suurempi kysyntä niille.

Tämä ei tietenkään tarkoita sitä että kirjastojen olisi hylättävä e-kirjat. Olen opinnäytetyöni tulosten perusteella vakaasti sitä mieltä että kirjastojen on kuitenkin pysyttävä kehityksessä mukana. Kehityksen kelkasta hyppäämällä e-kirjojen asemaa yleisissä kirjastoissa ei ainakaan voi parantaa. Tämä ei tietenkään ole millään muotoa helppoa tai yksinkertaista jo tekijänoikeuslainsäädännön takia mutta yleisten kirjastojen on kuitenkin yritettävä. E-kirjat ovat tulleet jäädäkseen ja niiden käyttö tulee vain lisääntymään. Tämä kasvattaa osaltaan ihmisten kysyntää e-kirjoja kohtaan.

Olen itse huomannut viime vuosien aikana että e-kirjat ja muut e-aineistot ovat jo osa arkipäivää. Paitsi että niitä on kätevä hyödyntää opiskeluissa, myös vapaaajalla ne ovat näppäriä. Ruudun kautta on kuitenkin lopulta mahdollista saada vastaava lukukokemus kuin paperille painetusta kirjasta.

LÄHTEET

- Adobe PDF 101 – Quick overview of PDF file format. Adobe Systems Incorporated. 2009. [Verkkosivu]. [Viitattu 30.4.2015]. Saatavana: http://partners.adobe.com/public/developer/tips/topic_tip31.html
- Adobe Reader – mobiilisovellus. Adobe Systems Incorporated. 2015. [Verkkosivusto]. [Viitattu 24.2.2015]. Saatavana: <http://www.adobe.com/fi/products/reader-mobile.html>
- Aldiko. 2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 24.2.2015]. Saatavana: <http://www.aldiko.com/>
- Anttonen, J. & Ovaska, S. 2011. E-kirja ja käytettävyys Helsinki: BTJ Finland Oy
- E Ink. 2015. [Verkkosivusto]. [Viitattu 2.3.2015]. Saatavana: <http://www.eink.com/technology.html>
- Ellibs. 2015. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.4.2015]. Saatavana: <https://www.ellibs.com/fi/kirjastoille>
- Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy
- International Digital Publishing Forum. 2015. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.4.2015]. Saatavana: <http://idpf.org/epub/301>
- Joensuu, J. Koskimaa, R. Repo, & Y. Heilmann, J. 2001. Kirja käsitteenä, ilmaisumuotona ja esitystapana. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy
- L 8.7.1961/404. Tekijänoikeuslaki.
- Lehto, T. 2014. Tablettimyyni ylitti odotukset Suomessa – kova hinnanlasku apuna. [Verkkolehtiartikkeli]. Tekniikka & Talous. [Viitattu 24.2.2015]. Saatavana: <http://www.tekniikkatalous.fi/ict/tablettimyyni+ylitti+odotukset+suomessa+ndas+h+kova+hinnanlasku+apuna/a964760>
- Meier, C. Moorefield-Lang, H. & Miller, R. 2012. Rethinking Reference and Instruction with Tablets. [Viitattu 24.2.2015] Chicago: ALA TechSource
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.3.2015] Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeuden_perusteita/tekijanoikeudesta_kysyttya_yleison_saataaviin_saattaminen.html

Paavonheimo, J. 2006. Digitaalisen ja painetun rajalla: Kirjoituksia kirjasta, digitaalisuudesta ja kirjastosta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy

Poroila, H. 2006. Tekijänoikeus ja kirjastot: Tietoverkkojen maailmassa Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy

Project Guttenberg. 2014. [Verkkosivusto].[Viitattu 30.4.2015]. Saatavana: <https://www.gutenberg.org/>

Sanasto ry. 2015 [Verkkosivu].[Viitattu 13.4.2015]. Saatavana: <http://www.sanasto.fi/tekijalle/korvauslajit/>

sähköinenkirja.fi. 2015. [Verkkosivusto]. [Viitattu 29.1.2013]. Saatavana: <http://www.sahkoinenkirja.fi/>

The American Heritage Dictionary of the English Language. [Verkkosivu] [Viitattu 23.2.2015] Saatavana: <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=computer>

Zamzar. 2015. [Verkkosivu].[Viitattu 30.4.2015] Saatavana: <http://www.zamzar.com/fileformats/azw3>

LIITTEET

LIITE 1 Kysely

E-kirjat yleisissä kirjastoissa

1. Sukupuoli *

Mies Nainen

2. Ikä *

18-25 26-35 36-45 46-55 56-65 66-

3. Koulutus *

Ammattikoulu Lukio Ammattikorkeakoulu Yliopisto Muu koulutus

4. Kirjasto jossa työskentelette *

5. Kirjastonne on maakuntakirjasto *

Kyllä
 Ei

6. Työntekijöiden määrä kirjastossanne *

1-5 6-10 11-15 16-20 21-25 26-30 31-35 36-40 41-45 46-50
 51-

7. Kirjaston henkilökunta ja tabletit *

Vastatkaa seuraaviin väittämiin.

	Epätosi	Jokseenkin epätosi	Joskus/Ehkä/En osaa sanoa	Jokseenkin tosi	Tosi
Olen käyttänyt tablettia työssäni	☐	☐	☐	☐	☐
Käytän tablettia usein työssäni	☐	☐	☐	☐	☐
Tabletti helpottaa kirjastotyötä	☐	☐	☐	☐	☐
Tabletti on käytännöllinen kirjastotyössä	☐	☐	☐	☐	☐
Käyttäisin mielelläni tablettia työssäni	☐	☐	☐	☐	☐

Jokainen kirjastotyöntekijä tarvitsee tarvitsee tabletin	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjaston henkilökunnan käytössä tulisi olla edes yksi tabletti	☐	☐	☐	☐	☐

8. Kuinka monta tablettia kirjastonne asiakkaiden käytössä on? *

Tabletilla tarkoitetaan kosketusnäyttöistä taulutietokonetta kuten iPad.

0 1-3 4-6 7-9 10-12 13-

9. Kuinka monta tablettia kirjastonne henkilökunnan käytössä on? *

0 1-3 4-6 7-9 10-12 13-

10. Kirjaston asiakkaat ja tabletit *

Vastatkaa seuraaviin väittämiin.

	Eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En osaa sanoa	Jokseenkin samaa mieltä	Samaa mieltä
Asiakkaille on lainattava tabletteja	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaiden käytössä on oltava tabletteja joita ei lainata	☐	☐	☐	☐	☐
Tableteilla on kysyntää kirjaston asiakkaiden keskuudessa	☐	☐	☐	☐	☐

11. Kuinka monta e-kirjojen lukulaitetta kirjastonne asiakkaiden käytössä on? *

Lukulaitteella tarkoitetaan tässä yhteydessä kannettavaa laitetta jota käytetään vain e-kirjojen lukemiseen, kuten Amazonin Kindlea.

0 1-3 4-6 7-9 10-12 13-

12. Kirjaston asiakkaat ja e-kirjojen lukulaitteet *

Vastatkaa seuraaviin väittämiin.

	Eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En osaa sanoa	Jokseenkin samaa mieltä	Samaa mieltä
Asiakkaille on lainattava lukulaitteita	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaiden käytössä on oltava lukulaitteita joita ei lainata	☐	☐	☐	☐	☐
Lukulaitteilla on kysyntää kirjaston kirjaston asiakkaiden keskuudessa	☐	☐	☐	☐	☐

13. E-aineistot kirjastoissa *

Mm. e-kirjat ovat e-aineistoja.

Ei yhtään Vähän Jonkun verran Paljon Erittäin paljon

Kuinka paljon kirjastollanne on e-aineistoja lainattavana?

Kuinka paljon kirjastonne asiakkailta on kysyntää e-aineistoille?

14. Kuinka arvioisitte oman tietotaitonne e-aineistojen, tablettien ja muiden lukulaitteiden suhteen? *

Missä määrin osaatte käyttää näitä, opastaa muita näiden käytössä ja tiedätte näiden mahdollisuuksista.

- En tiedä niistä juurikaan
- Tiedän jotain
- Tiedän perusasiat
- Tiedän paljon
- Tiedän erittäin paljon

15. Tablettien, lukulaitteiden ja e-aineistojen tulevaisuus *

Miten todennäköisenä pidätte seuraavia tulevaisuuden visioita

	Epätodennäköistä	En osaa sanoa	Todennäköistä
E-aineistot ovat tulleet jäädäkseen	☐	☐	☐
E-aineistot syrjäyttävät perinteiset kirjat	☐	☐	☐
Tabletit syrjäyttävät Kindlen kaltaiset laitteet kokonaan	☐	☐	☐
E-aineistojen kysyntä kirjastoissa tulee kasvamaan	☐	☐	☐
Kirjastot pystyvät hyödyntämään e-aineistoja paremmin tulevaisuudessa	☐	☐	☐

16. Vapaa sana. Mitä mieltä olette tableteista, lukulaitteista ja e-aineistoista kirjastossa?

Vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja/tai uhkia?

Kiitos ajastanne!